

Nr 122

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner. (2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 178, s. 347—358 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

I samma proposition har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 237, s. 499) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition, för budgetåret 1955/56 till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag beräkna ett förslagsanslag av 200 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 120, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955, jämte redogörelse för den under skolöverstyrelsens ledning pågående allmänna försöksverksamheten framlagt förslag beträffande medelsanvisningen för budgetåret 1955/56 till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag ävensom de övriga förslag angående vissa frågor rörande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m., som framgår av den följande redogörelsen.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått vissa i det följande redovisade motioner.

Beträffande den av departementschefen förebragta utredningen, i den mån den icke medtagits i utskottets redogörelse, får utskottet hänvisa till ovannämnda statsrådsprotokoll.

Erfarenheter av den allmänna försöksverksamheten

Under denna rubrik har i propositionen nr 120 (avsnitt I, s. 3—25) behandlats vissa spörsmål rörande försöken med enhetsskoleorganisationen och försöksverksamheten inom det högre skolväsendet.

Försöken med enhetsskoleorganisationen nådde läsåret 1953/54 inom de första försöksdistrikten klass 9. Verksamheten omfattade

sammanlagt 37 distrikt. Antalet läraravdelningar ökade från 1 009 till 1 525 och antalet barn i försöksavdelningarna från 22 725 till 35 784.

I fråga om det högre skolväsendet lämnas en redogörelse för försöken med särskild realexamen, organiserad läxhjälp, muntlig framställning, särskild studentexamensprövning och fast linjedelning på flickskolans högstadium.

Departementschefen har anfört följande.

För första gången har enhetsskolans hela lärogång prövats i praktiken. Erfarenheter föreligger nu av den förberedande yrkesutbildning, som skall meddelas i klass 9 y. Även om utbildningen i framtiden kan rikare förgränas, har dock detta första försök visat, att programmet är genomförbart. Det organisationsarbete, som måste utföras innan denna yrkesutbildning överallt kan förverkligas, är visserligen stort och i mer än ett avseende krävande, men det finnes ingen anledning att tveka och se tillbaka.

Skolöverstyrelsen har framhållit önskvärdheten av att yrkesskolväsendet bygges ut, så att en naturlig arbetsfördelning mellan enhetsskola och yrkesskola kan komma till stånd, samt att någon form av komplettering ordnas för lärjungarna i 9 y, så att dessa utan tidsförlust kan fortsätta med praktisk utbildning av kvalificerat slag. Båda önskemålen torde kunna successivt realiseras om riksdagen bifaller den proposition angående utbyggnad av yrkesutbildningen, som Kungl. Maj:t på mitt förslag beslutat. Den nya organisationen på yrkesutbildningens område torde komma att växa fram parallellt med enhetsskolans högstadium under en beräknad tid av femton år; den utgör en väsentlig del av det program för förbättrad yrkesutbildning, vari 9 y ingår, och skapar några av de nödvändiga förutsättningarna för enhetsskolans slutliga och allmänna genomförande.

Ett betydande organisationsarbete återstår dock även för enhetsskolans allmänbildande uppgifter. Beslut fattades vid fjolårets riksdag om åtgärder till förbättrande av lärarrekruteringen på högstadiet. Hur väl de behövdes framgår av de nya siffror om lärarkårens sammansättning, som skolöverstyrelsen i år meddelat. Men det är uppenbart, att resultaten av de beslutade åtgärderna först småningom kan komma enhetsskolan till del och möjliggöra en snabbare utbyggnad.

Härjämte måste de pedagogiska grundvalarna för enhetsskolans arbete målmedvetet förstärkas. Vad det gäller är i synnerhet att skapa förutsättningarna för ett framgångsrikt arbete även i landsbygdens skolor, där ingen stark uppsortering av lärjungematerialet kan komma i fråga. Icke heller detta planeringsarbete är snabbt och lätt genomförbart. »Det förarbete, som *måste* utföras, för att skolans inre arbete skall kunna uppbära reformen, är stort nog att fylla ut ett årtionde eller mer», yttrade dåvarande departementschefen vid framläggandet av 1950 års skolproposition (s. 582).

Av skolöverstyrelsens redogörelse framgår icke, efter vilka grunder klasserna i enhetsskolans sjunde och åttonde klasser i praktiken formeras. Det är dock begripligt, om man mångenstädes tillgripit tämligen omfattande differentieringar, eftersom man måst gå till verket utan det pedagogiska förarbete, som alltifrån början ansetts oundgängligen nödvändigt. Skolöverstyrelsen har i detta läge funnit det nödvändigt att särskilda försökskolor inrättas för att jämna vägen för systematiska försök med undervisning i odifferentierade klasser på högstadiet. Av dess i maj 1954 gjorda

framställning i detta ämne framgår bland annat, att man vid folkskoleseminariet för manliga elever i Göteborg, som har en försökslinje i sin övningsskola, förklarat sig villig att på högstadiet så långt möjligt bedriva undervisningen i odifferentierade klasser. Genom sådana försök torde successivt komma att klargöras, vilka hjälpmedel som bör ställas till lärarnas förfogande för att möjliggöra en fruktbärande undervisning även under de besvärliga förhållanden, varunder de minsta centralskolorna måste arbeta. Kungl. Maj:t har genom beslut den 18 juni 1954 bemyndigat skolöverstyrelsen att verkställa utredning rörande inrättandet av särskilda försökskolor såsom ett led i den systematiska försöksverksamheten.

I avvaktan på de erfarenheter, som vid dessa och andra skolor successivt kommer att göras, måste den redan pågående undervisningen i enhetsskolans klasser utformas så ändamålsenligt som det är möjligt med våra nuvarande resurser. Av försöksberättelsen framgår, att överstyrelsen har under utarbetande nya kursplaner för enhetsskolans högstadium. Hänsyn skall därvid tagas till olika lärjungegrupperns behov. De teoretiskt bäst begåvade skall sättas i tillfälle att såväl i språk som i en del andra ämnen prestera mer än vad som enligt nuvarande bestämmelser vanligen kan ske. Enkla och mera praktiskt inriktade kurser kommer att utarbetas för de mindre språkbegåvade. En särskilt avpassad utbildning skall tillhandahållas hjälpklassbarnen. Ett arbete som det av överstyrelsen påbörjade synes mig svara mot det faktiska läget för närvarande vid flertalet av våra enhetsskolor och kan mycket väl genomföras, utan att man behöver tappa ur sikte angelägenheten av att de skolor, som måste hålla tillsammans ett heterogent lärjungematerial, bereds så gynnsamma betingelser som möjligt för sin undervisning. Över huvud visar årets försöksredogörelse, att åtskilliga detaljer i enhetsskolans organisation kan behöva jämkas och successivt förbättras, sedan erfarenhet nu vunnits av läroängens i hela dess längd. I den mån sådana åtgärder är av beskaffenhet att påkalla Kungl. Maj:ts prövning, torde jag längre fram få återkomma, sedan formliga förslag framlagts av överstyrelsen.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* (I: 95) samt den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* (II: 113), i vilka yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning jämte förslag om demokratisering av den högre undervisningen respektive rekryteringen till statsförvaltningen, med direktiven utformade i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna angivna punkter,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 303) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.* (II: 390), i vilka hemställts att riksdagen i avvaktan på ett preciserat förslag till 1956 års riksdag måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att för budgetåret 1955/56 genom att inrätta parallellavdelningar i existerande realskolors lägsta klass eller genom att stödja ökat inrättande av inbyggda realskolor i folkskolan eller genom andra tillfälliga anordningar provisoriskt avhjälpa svårigheterna för studiebegåvade i de

just nu särskilt stora barnkullarna att i samma utsträckning som tidigare födda barnkullar beredas möjligheter till den högre skolans undervisning.

De i *motionerna I: 95* och *II: 113* åsyftade åtgärderna har sammanfattats i följande punkter.

1. Enhetsskolans genomförande forceras.
2. De medel, som skolöverstyrelsen anser erforderliga för uppförande av skolbyggnader, inklusive gymnastiksalar, badanläggningar etc., ställes till förfogande.
3. Utbildningen av lärare för enhetsskolans högstadium forceras.
4. Erforderliga resurser ställes till skolöverstyrelsens förfogande för att pedagogiskt och organisatoriskt med framgång kunna leda verksamheten.
5. Barnbidragen höjes, i första hand så att det ursprungliga realvärdet återställes.
6. Läroverks- och gymnasieelever tillförsäkras från fyllda 16 år stipendier, som i erforderliga fall motsvarar inom näringslivet utgående avtalsenliga lärlingslöner.
7. Stipendierna åt studerande vid universitet och högskolor anpassas så, att alla mindre bemedlade, som styrkt sin studielämplighet, kommer i åtnjutande av dem, och att anslagsramen vidgas i överensstämmelse med de för varje år redovisade behoven.
8. Omedelbara åtgärder för slopande respektive omarbetning av gällande bestämmelser rörande examina, kompetens etc. för att möjliggöra rekrytering till statsförvaltningen på demokratiska grunder.

I *motionerna I: 303* och *II: 390* har anförts bland annat följande.

Vad som här förordas är alltså att man tills vidare som ett provisorium, innan enhetsskolan inom de närmaste åren funnit sin form genom försöksverksamheten, skulle både bibehålla de äldre skolorna vid försöksskolornas sida och därutöver ge dem möjlighet att ge, låt oss säga, även elever med 18 poäng i intagningskvot undervisning i den högre skolformen. Denna tillfälliga ansvällning av den gamla skolans elevkårer har ingenting att göra med diskussionen om och den förklarliga observansen på den framväxande nya skolan. Det rör sig endast om att se till, att icke de under övergångstiden levande generationerna komma i kläm.

Det skulle, utöver vad som här anförts, även låta sig tänkas att i de nu fungerande folkskolorna ytterligare bygga in realskoleundervisning av typen 1947 års skolor eller att vidtaga provisoriska åtgärder, innebärande att det bästa urvalet av de från de högre skolorna avvisade finge läsa samma kurser som nuvarande realskolans lägsta klass, när de börja i folkskolans femte klass. Härvid skulle den fördelen kunna utvinnas, att lärarfrågan kunde lättare lösas. Behovet bleve en folkskollärare, behörig i engelska, eller en folkskollärare, kompletterad med en ämneslärare i engelska. Det senare alternativet vore givetvis att föredraga, om tillgången det möjliggör. Städernas skolor torde ej få svårigheter att organisera klasser av här avsedd typ, och en samverkan med andra kommuner låte sig även tänkas. En vinst skulle på detta sätt uppstå för både samhället och de enskilda, om skoltiden på detta sätt kunde förkortas med ett år för dem, som ej kommit in i 1⁵, men som tänkt att senare vinna inträde i 1⁴.

En kombination av de här föreslagna utvägarna synes bäst tjäna syftet, nämligen att i görligaste mån befria de ökade barnkullarna från särskilt 1940-talets första år från den nu av tvingande skäl alltför rigorösa sov-

ringen framför realskolorna av äldre typ. Även de barn, det här gäller, de av dessa skäl avvisade, böra under nu föreliggande förhållanden erhålla en chans till att söka tillgodogöra sig den nuvarande högre skolans kursinnehåll.

Intet bör för ett folk vara dyrbarare än dess unga generationer. Det nuvarande poängsystemets nödtvungna hjärtlöshet vid avvisandet framför den högre skolans portar innebär bland annat också ett slöseri med barnens kompetens. De bli avvisade, inte därför, att de ej skulle ha möjlighet att tillgodogöra sig den högre skolans undervisning fram till en realexamen, utan därför att den gamla skolan ej får utveckla sig ytterligare, samtidigt med att den nya skolan ej är färdig med sina organisationsproblem av olika slag. Då förhållandena nu blivit sådana, förefaller det vara enbart ett utslag av sunt förnuft, om riksdagen ville fatta de beslut, som med anledning därav befinnas ändamålsenliga, hela tiden utan att ändra något i de beslut, varom alla partier voro eniga 1950.

Vissa frågor rörande statliga realskolor inom försöksdistriktet

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 120 (avsnitt II, s. 26—35) föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1954/55—1956/57 provisoriskt reglera de av departementschefen berörda ekonomiska och organisatoriska frågor, som sammanhänger med de statliga realskolornas ställning i försöksdistriktet och med samordnandet av högre skolor och försöksskolan i dylika distrikt.

Departementschefen har under detta avsnitt anfört följande.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen förfäres vid samordnande av statlig realskola och försöksskola i ett försöksdistrikt antingen så att realskolan i takt med utbyggandet av försöksskolans högstadium successivt avvecklas och förpuppas eller ock så att realskolan bibehålles som en statlig sektion av kommunens skolväsende, varvid dock i organisatoriskt hänseende realskolan på olika sätt anpassas till försöksverksamheten. Det första alternativet har hittills tillämpats beträffande realskolorna i Timrå, Svedala och Nederkalix. Det senare alternativet har kommit till användning i vissa större försöksdistrikt, såsom Huskvarna, Sundbyberg, Bollnäs, Skellefteå m. fl. Anpassningen av realskoleorganisationen till enhetsskoleorganisationen har därvid skett på olika sätt, beroende av den lokala utformningen av det högre skolväsendet, de högre skolornas upptagningsområden m. m.

För lösandet av de ekonomiska och administrativa problem, som närmast sammanhänger med avvecklingen av en statlig realskola i ett försöksdistrikt men som även berör de fall, där realskolan tills vidare bibehålles, har vid 1952 års riksdag uppdragits vissa riktlinjer, avsedda att i första hand tillämpas för perioden 1951/52—1953/54. Den av skolöverstyrelsen i somras gjorda framställningen i ämnet syftar endast till en provisorisk lösning för budgetåret 1954/55 av vissa hithörande frågor och den avser för övrigt blott några få av de försöksdistrikt, som här är aktuella.

Jag vill för egen del framhålla, att det synes svårt att på förhand ange

några riktlinjer för en definitiv reglering av de ekonomiska och organisatoriska problem, som uppkommer vid införande av försöksverksamhet i skoldistrikt, där statlig realskola och eventuellt även andra högre skolor finnes. Måhända gäller detta icke i så hög grad när realskolan successivt avvecklas och sedan förpuppas. Men beträffande de fall, där realskolan avses skola tills vidare bibehållas, visar de senaste årens erfarenheter med all tydlighet, att anpassningen av realskoleorganisationen till enhetsskoleorganisationen med nödvändighet måste ske på olika vägar alltefter skiftande lokala förhållanden; i dessa fall är problemlösningarna ingalunda entydiga. Utan en särskild undersökning av hithörande frågor kan enligt min mening några fasta riktlinjer för reglering av de ekonomiska och organisatoriska förhållandena ej genomföras. Med avseende å de faktiska lokala förhållanden och omständigheter, som därvid måste beaktas, synes numera ett tillräckligt, om än säkerligen ej fullständigt erfarenhetsmaterial föreligga. Det kommer att ytterligare kompletteras, sedan skolöverstyrelsen till åtlydnad av Kungl. Maj:ts i det föregående återgivna beslut avgivit förslag till bestämmelser i fråga om de för realskola och enhetsskola gemensamma ekonomiska förhållandena i Skellefteå, Sundsvall och Falun. Åtskilliga andra frågor av mera allmän beskaffenhet rörande statens understöd till skolväsendet är numera också föremål för behandling inom särskilda utredningar. Jag erinrar om allmänna statsbidragsutredningen och sakkunnigutredningen för vissa statsbidragsfrågor på skolväsendets område. De med ett framtida avskaffande av terminsavgifterna vid de högre skolorna förknippade frågorna är vidare under övervägande inom realskoleutredningen.

I avvaktan på resultatet av den undersökning, som sålunda enligt min mening nu bör komma till stånd, torde böra utverkas riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall provisoriskt reglera de ekonomiska och organisatoriska frågor, som sammanhänger med de statliga realskolornas ställning i försöksdistriktet och med samordnandet av högre skolor och försöksskolor i dylika distrikt. Bemyndigandet torde, såvitt nu kan bedömas, lämpligen böra avse perioden 1954/55—1956/57.

Av vad jag i det föregående anført, framgår att jag anser mig icke heller kunna på förhand precisera de linjer, efter vilka förevarande olika problem bör provisoriskt lösas under nämnda tidsperiod. Vissa allmänna normer samt vissa redan nu förutsebara problemställningar torde dock kunna anges.

Sålunda bör enligt min mening de vid 1952 års riksdag uppdragna riktlinjerna alltjämt vara vägledande för de fall, där den statliga realskolan avvecklas och förpuppas. Kommunerna synes alltså i dylika fall alltjämt böra kunna erhålla särskilt statsbidrag till ersättning för de fyllnadsbelopp av statsmedel, som vid realskolans bibehållande skulle ha utgått för täckande av ljus- och vedkassornas utgifter. Bidragsbeloppet synes kunna beräknas på grundval av det hittills tillämpade treårsgenomsnittet, där ej särskilda lokala förhållanden gör att en dylik medeltalsberäkning blir missvisande. Frågan huruvida och i vad mån förevarande bidrag skall utgå bör vidare alltjämt bedömas med beaktande av storleken av de byggnadsbidrag, som utgått eller må utgå till kommunen för skolbyggnadsföretag, avseende lokaler för försöksskolans högstadium eller ersättningslokaler för sådana utrymmen, som tas i anspråk för högstadiet. Jag erinrar om att

både Timrå och Nederkalix skoldistrikt under senare tid erhållit betydande bidrag för dessa ändamål.

Även i de fall, där realskolan bibehålles vid sidan av försöksverksamheten, bör såsom hittills i regel terminsavgiftssystemet avskaffas vid realskolan och kommunen övertaga motsvarande kostnader, i den mån de ej täckes av statsbidrag till ljus- och vedkassan eller av andra inkomstkällor.

Vad gäller lärartjänsterna vid realskolan bör framhållas, att realskolan efter en avveckling visserligen förpuppas och saknar lärjungar och i regel även rektor, men att detta formellt likväl ej innebär att den nedlägges; så länge det är fråga om försöksverksamhet bör ett slutligt nedläggande ej ske. Lärartjänsterna i kunskapsämnen bör således fortfarande kvarstå på realskolans stat. De kan då antingen återbesättas i hittillsvarande omfattning eller ock vakanssättas utan att uppehållas med vikarie. I det förstnämnda fallet är lärarna enligt kungörelsen 1951: 598 skyldiga att helt eller delvis fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet på försöksskolans högstadium; i det senare fallet inrättas i stället motsvarande antal tjänster på försöksskolans högstadium. Från ekonomiska synpunkter är det utan betydelse vilken väg som väljes, ty i båda fallen står staten för hela avlöningskostnaden.

Såvitt gäller övningslärartjänster och vaktmästartjänster får observeras, att för avlöande av kommunalt anställda övningslärare statsbidrag utgår med 78 procent och att till kostnaderna för kommunala vaktmästartjänster intet statsbidrag utgår. Frågan huruvida övningslärartjänster och vaktmästartjänster skall återbesättas på realskolans stat i de fall, där realskolan avvecklas och förpuppas, synes liksom frågan om ersättning för bidrag till ljus- och vedkassornas utgifter böra bedömas mot bakgrunden av de byggnadsbidrag, som utgått eller må utgå för försöksskolans högstadium.

I de fall, där realskolan bibehålles men likväl på ett eller annat sätt hopkrympes för anpassningen till försöksverksamheten, kan givetvis för den kvarvarande delen av realskolan uppstå en minskning i behovet av tjänster av nu avsedda slag. Hur därvid bör förfaras är i hög grad beroende av skiftande lokala förhållanden. Även här bör emellertid beaktas bland annat det eventuella byggnadsbidrag, som kommunen må erhålla för sådana lokaler för försöksskolans högstadium, som eljest måst uppföras för realskolans behov.

Där övningslärare och vaktmästare alltjämt är anställda vid realskolan, bör de givetvis vara skyldiga att tjänstgöra även vid försöksskolan.

I distrikt, där den statliga realskolan avvecklas och förpuppas, synes i regel de administrativa uppgifter, som handhafs av rektor vid realskolan, böra ankomma på den särskilda skolstyrelsen. Realskolornas bibliotek, materiel och samlingar bör utan ersättning få nyttjas för försöksskolans räkning. Eventuella behållningar av kassor och fonder torde, där dessa ej kan nyttjas för föreskrivna ändamål och permutation i vederbörlig ordning ej sker, i regel böra fonderas i avvaktan på ett slutligt ställningstagande till frågan om realskolans nedläggande.

I och med att realskolan avvecklas eller krympes, minskas automatiskt de statliga anslagsmedlen till biträdespersonal på rektorsexpeditionen, bibliotekariearvode m. m. Den ökade kostnad, som därmed uppstår för kommunen, torde i regel få anses uppvägd av de statsbidrag, som i olika hänseenden utgår till försöksskolan, bland annat i form av särskilt försökskostnadsbidrag.

Den fackliga ledningen i försöks- distrikten m. m.

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 120 (avsnitt III, s. 36—64) föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade grunder beträffande *dels* vidgad behörighet till distriktsöverlärartjänster i försöksdistrikten m. m., *dels* förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistrikten och i skoldistrikt med i folkskolan inbyggda realskollinjer, *dels* ock statsbidrag till kostnader för studieledararvode m. m., att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56.

Inledning

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 maj 1954 har *Läroverkslärarnas riksförbund* hemställt om en lösning snarast möjligt av frågan om den kommunala skolledarorganisationen och skolledarskapet i skoldistrikt, i vilka försöksverksamhet bedrivs eller i folkskolan inbyggda realskollinjer förekommer. Förbundets framställning avser en provisorisk anordning i avvaktan på det förslag, som 1951 års skolstyrelseutredning enligt givna direktiv har att framlägga i frågan.

Över framställningen har yttranden avgivits av skolöverstyrelsen och 1951 års skolstyrelseutredning. *Skolöverstyrelsen* har därvid, liksom vid flera tidigare tillfällen, understrukt nödvändigheten av att varje stadium av enhetsskolan erhåller en för stadiet i fråga utbildad och erfaren ledare. Enligt överstyrelsens mening kan det bland annat med hänsyn till det stora ansvar och den omfattande arbetsbörda, som åvilar överlärarna i skoldistrikt med enhetsskola eller inbyggd realskola, knappast vara rationellt att låta dessa, utöver de många nya och omfattande arbetsuppgifter av organisatorisk art, som försöksverksamhet med nioårig enhetsskola eller utökning av folkskolan med inbyggd realskola medför, belastas även med de speciella och mycket krävande arbetsuppgifter, som sammanhänger med den direkta pedagogiska ledningen av högstadiet.

Överstyrelsen har i anledning av riksförbundets framställning hemställt, att — därest skolstyrelseutredningen icke skulle framlägga förslag till definitiva bestämmelser i frågan i så god tid, att det kunde läggas till grund för proposition till 1955 års riksdags vårsession — Kungl. Maj:t måtte anmoda utredningen att, med beaktande av riksförbundets framställning, framlägga förslag till provisoriska bestämmelser på sådant sätt, att förslaget kan föranleda proposition till nämnda riksdag.

Skolstyrelseutredningen har i sitt yttrande över riksförbundets framställning anmält, att utredningen i de av förbundet berörda avseendena

ämnade avge förslag inom sådan tid att det kunde läggas till grund för proposition till 1955 års riksdag.

Med skrivelse den 3 november 1954 har *skolstyrelseutredningen* i enlighet därmed avlämnat förslag (stencilerat) till *provisorisk reglering från och med budgetåret 1955/56 av vissa frågor rörande den lokala fackliga ledningen av försöksverksamheten och i folkskola inbyggd realskollinje*. Med hänsyn till den utveckling försöksverksamheten nu nått och sedan ordinarie tjänster för lärare i kunskapsämnen från och med budgetåret 1954/55 inrättats i försöksdistrikten, är det enligt utredningens mening av flera skäl angeläget att ägna ökad uppmärksamhet åt organisationen av försöksverksamhetens lokala fackliga ledning. Emellertid är, framhåller utredningen vidare, spørsmålet om den fackliga ledningen endast en del av den större frågan om skolväsendets lokala ledning överhuvudtaget, vilken i sin helhet skall omfattas av utredningens förslag. Den lokala ledningen har i sin tur ett samband med utformningen av skolans regionala ledning, vilken fråga också faller inom utredningens uppdrag. Möjligen kan det, anför utredningen, synas olämpligt att nu bryta ut en delfråga ur detta sammanhang. Behovet av snara åtgärder i syfte att förstärka den fackliga ledningen i försöksdistrikten och distrikt med i folkskolan inbyggd realskola är dock enligt utredningens uppfattning så stort, att dylika åtgärder icke bör anstå till dess ett slutligt förslag till lösning av hela det nämnda frågekomplexet föreligger.

Över skolstyrelseutredningens förslag har yttranden avgivits av *skolöverstyrelsen* — efter hörande av samtliga *folkskolinspektörer* och *skolstyrelserna* i försöksdistrikten — *statskontoret* och *statens lönenämnd* även som av *Rektorernas riksförening*, *Läroverkslärarnas riksförbund*, *Sveriges överlärarförbund*, *Städernas folkskolinspektörsförbund*, *Sveriges folkskol-lärförbund* och *Sveriges folkskollärrarinneförbund* (gemensamt yttrande), *Sveriges småskollärrarinneförbund*, *Svenska stadsförbundet*, *Svenska landskommunernas förbund* samt *Skolstyrelseförbundens rikskommitté*.

Nuvarande förhållanden

Försöksdistrikt

I 39 av de 46 försöksdistrikten läsåret 1954/55 fungerar distriktsöverlärare som kommunal skolledare. I 5 av distrikten är kommunal folkskolinspektör skolledare. I Stockholms skoldistrikt är skolledningen organiserad på särskilt sätt. I ett försöksdistrikt, Sundbyberg, utövas ledningen av folkskoleväsendet av en särskild skolchef, som jämväl har att utan ersättning uppehålla rektorstjänsten vid samrealskolan i Sundbyberg (Kungl. Maj:ts beslut den 12 oktober 1951 och den 14 maj 1954; jämför 28 § de särskilda bestämmelserna för försöksverksamheten med nioårig enhetsskola, statsliggaren s. 680—685).

Befattning som kommunal folkskolinspektör må, liksom skolchefsbefattningen i Sundbybergs skoldistrikt, ej vara förenad med lärartjänst vid

folkskoleväsendet. Distriktsöverlärare däremot skall inneha ordinarie folkskollärartjänst i skoldistriktet. Under innehav av distriktsöverlärartjänsten frånträdes utövningen av folkskollärartjänsten. Distriktsöverläraren har emellertid att meddela undervisning i viss omfattning, närmare angiven i 4 § avlösningsreglementet för folkskolan. För distriktsöverlärare i försöksdistrikten må dock enligt Kungl. Maj:ts beslut den 12 augusti 1949 och den 7 mars 1952 undervisningsskyldigheten nedsättas under de i avlösningsreglementet föreskrivna minimigränserna. För distriktsöverlärare i distrikt med försöksavdelningar i sjunde eller högre klass äger sålunda skolöverstyrelsen nedsätta antalet veckotimmar med högst sex timmar under det antal, som skulle ha fastställts, därest försöksverksamhet ej bedrivits, dock att undervisningsskyldigheten ej må understiga fem veckotimmar. Sistnämnda antal är redan enligt avlösningsreglementet minimum för de större distrikten (40 eller flera läraravdelningar).

Beträffande den pedagogiska delen av skolledningen i försöksdistrikten har Kungl. Maj:t för några försöksdistrikt medgivit särskilda anordningar. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 10 april 1953 skall rektor för samrealskolan i Huskvarna tills vidare vara pedagogisk ledare för försöksverksamheten i Huskvarna skoldistrikt. Vidare har Kungl. Maj:t genom särskilda beslut den 10 september 1954 under vissa villkor medgivit anställande under läsåret 1954/55 av studieledare för högstadierna i Bollnäs stads och landskommuns försöksdistrikt, Sköns försöksdistrikt samt Timrå försöksdistrikt.

Skolstyrelseutredningen framhåller inledningsvis att försöksverksamheten för de därav berörda distriktsöverlärarna medfört

- a) ökat antal klasser på högstadiet (tre i stället för en eller två) med ämneslärarundervisning i samtliga;
- b) ansvar för försöksverksamhetens utformning och bedrivande;
- c) högst väsentligt ökat antal kollegier, klass- och ämneskonferenser;
- d) ökat lärarantal, bland annat tillhörande andra lärarkategorier än tidigare;
- e) ökat organisationsarbete särskilt avseende högstadiet.

Utöver den förutberörda möjligheten till nedsättning av undervisningsskyldigheten för distriktsöverlärarna i försöksdistrikten samt den medgivna anordningen med särskilda pedagogiska ledare i några distrikt har vissa ytterligare åtgärder vidtagits för att lätta skolledarnas arbetsbörda i försöksdistrikten. Härom anför utredningen bland annat följande.

Ett visst biträde med den pedagogiska ledningen lämnas genom den konsulentverksamhet, som under skolöverstyrelsens centrala ledning bedrivs i försöksdistrikten. Av naturliga skäl har denna verksamhet dock endast kunnat få begränsad omfattning. Enligt av utredningen inhämtade uppgifter uppgick de speciellt inom försöksverksamheten tjänstgörande konsulenternas sammanlagda tjänstgöringstid under läsåret 1953/54 till 320,5 dagar. Då försöksdistriktens antal var 37, innebär det i medeltal 8,6 konsulentdagar per distrikt. I jämförelse med läsåret 1953/54 föreligger en minskning med i det närmaste två dagar.

Av betydelse i detta sammanhang är också den i samtliga försöksdistrikt med högstadium verksamme yrkesvals läraren. Denne är vanligen en heltidsanställd lärare vid skolan och samtidigt arvodestagare inom arbetsmarknadsverket. I hans verksamhet ingår dels undervisning (yrkesvägledning) och kontaktarbete (samråd i yrkesvalsfrågor med lärare, läkare, skolsköterska, målsmän och arbetsförmedling), som helt betalas av skolan, och dels enskild yrkesvägledning, informationsmöten med föräldrar om yrkesvalsproblem, kontakt med arbetsgivar- och arbetstagarparterna, vilken verksamhet arvoderas av arbetsmarknadsstyrelsen. Därjämte skall yrkesvals läraren biträda den kommunale skolledaren med organiserandet av klass 9 y.

Skoldistrikt med inbyggda realskollinjer

Innevarande läsår finnes inbyggda realskollinjer, förutom i Stockholm (språklinjen vid Stockholms folkskolors sångklasser och den teoretiska linjen vid 1947 års skolor i Stockholm), i följande skoldistrikt: Halmstad, Linköping, Lund, Malmö, Skövde, Tibro, Västerås och Växjö. Det sammanlagda antalet klassavdelningar på dessa linjers högstadium uppgår till 63. Från och med nästa läsår tillkommer inbyggda linjer i Täby, Umeå landskommuns, Umeå stads och Uppsala skoldistrikt.

Bestämmelser rörande i folkskolan inbyggda realskollinjer har meddelats av Kungl. Maj:t den 4 juni 1954 (statsliggaren s. 685 och 686). Enligt 4 § dessa bestämmelser skall vad i stadgan för kommunala realskolor sägs om kollegium, klasskonferens och ämneskonferens samt rektors åligganden äga motsvarande tillämpning för realskollinje, varvid föreskrifterna rörande rektor skall avse den kommunale skolledare inom skoldistriktet, som skolöverstyrelsen efter förslag av skolstyrelsen bestämmer. Denna föreskrift innebär, att kommunal folkskolinspektör, s. k. annan överlärare eller distriktsöverlärare kan komma i fråga för uppgiften. Däremot kan rektor för i kommunen befintlig högre skola icke utses till ledare för den inbyggda linjen; ej heller kan någon av lärarna förordnas.

Enligt rådande ordning måste således, framhåller *skolstyrelseutredningen*, i de ifrågavarande distrikten folkskolinspektör eller överlärare utöver sina övriga åligganden åtaga sig uppgifter som, om kommunal realskola upprättats, ankommit på en för dylik skola särskilt förordnad rektor.

Skolstyrelseutredningens förslag

Skolstyrelseutredningen föreslår följande.

A. Behörighet till distriktsöverlärartjänst i försöksdistrikt m. m.

1. Utöver nuvarande behörighetsbestämmelser skall gälla, att jämväl ordinarie lärare, som är behörig att söka och inneha ordinarie lärartjänst i kunskapsämnen (innefattar även ordinarie folkskollärartjänst i Ca 23) på försöksskolas högstadium, skall vara behörig att i skoldistrikt eller vid skola, där försöksverksamhet med nioårig enhetsskola bedrivs eller

medgivits, inneha distriktsöverlärartjänst (rektorstjänst) eller befattning som s. k. annan överlärare (rektorsbefattning).

2. Benämningarna distriktsöverlärare och överlärare avskaffas i samtliga skoldistrikt och ersättes med titeln rektor.

3. Förordnas ordinarie lärare, som avses i p. 1, såsom rektor i försöksdistrikt, skall Kungl. Maj:t för ett år i sänder fastställa rektorns lön.

B. Förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistrikten

4. Vid skola eller i skoldistrikt, där försöksverksamhet med nioårig enhetsskola bedrivs och där den facklige skolledaren icke äger utbildning för och erfarenhet av undervisning på såväl låg- och mellanstadiet som högstadiet, skall studieledare — benämnd studierektor — få anställas för att biträda med den pedagogiska ledningen av det stadium eller de stadier, som skolledaren icke själv kan anses representera. Äger skolledare kompetens att leda försöksskolans alla stadier, skall studieledare kunna anställas för det stadium, skolstyrelsen prövar lämpligt.

5. Det skall ankomma på skolstyrelsen att bestämma, hurvida studierektor skall finnas i distriktet, dock att skolöverstyrelsens medgivande skall fordras, om distrikt med mindre än 20 läraravdelningar önskar anställa studierektor eller om distrikt önskar anställa mer än en studierektor.

6. För studierektor skall gälla särskild instruktion.

7. Studierektor skall förordnas av skolstyrelsen för ett år i sänder. Om ej särskilt hinder möter, skall behörig lärare, som är anställd vid försöksskola i distriktet, förordnas. Möter hinder däremot, må efter skolöverstyrelsens medgivande lärare vid annan, närbelägen skola förordnas.

Formellt behörig att förordnas som studierektor för försöksskolans högstadium skall lärare vara, som är behörig till ordinarie lärartjänst i kunskapsämnen (innefattar även ordinarie folkskollärartjänst i Ca 23) å nämnda högstadium.

(Beträffande sistnämnda fråga har ledamoten *Sävborg* i särskilt yttrande föreslagit, att behörighetsbestämmelsen utformas så, att studierektor på högstadiet skall vara behörig till ordinarie adjunktstjänst vid kommunal realskola eller ock ha av skolöverstyrelsen förklarats behörig till här avsedd studierektorsbefattning.)

Behörig att förordnas som studierektor för försöksskolas låg- och mellanstadier skall lärare vara, som är behörig till ordinarie små- eller folkskollärartjänst.

Såsom studierektor skall endast kunna förordnas lärare, som av statens folkskolinspektör förklarats lämplig för uppgiften. Innan skolstyrelsen utfärdar förordnande för studierektor, skall därför ansökningshandlingarna

av styrelsen insändas till folkskolinspektören, som skall yttra sig över de sökandes lämplighet.

8. Studierektor skall erhålla nedsättning i den u n d e r v i s n i n g s s k y l d i g h e t, vilken åligger honom som lärare, med ett i förhållande till antalet läraravdelningar på stadiet varierande antal veckotimmar. Nedsättningen skall medges av skolöverstyrelsen enligt följande tabell.

Högstadiet kl. 7—9		Låg- och mellanstadiet kl. 1—6	
Antal avdelningar	Antal timmar nedsättning	Antal avdelningar	Antal timmar nedsättning
4—9	4—6	8—18	4—8
9—14	6—8	18—28	6—10
14—	8—12	28—	8—14

9. Studierektor skall erhålla särskilt a r v o d e, varierande med hänsyn till storleken av det stadium, för vilket han är anställd. Arvodet bör, på grundval av de uppgifter och den ställning studierektor enligt utredningens förslag skall ha, bestämmas av Kungl. Maj:t efter förhandlingar med berörda personalorganisationer.

10. Till arvode åt studierektor i försöksdistrikt skall s t a t s b i d r a g utgå efter samma grunder som till lön åt lärare i kunskapsämnen å försökskolans högstadium.

C. Den pedagogiska ledningen i skoldistrikt med i folkskolan inbyggda realskollinjer

Vad under B. föreslagits för att provisoriskt tillgodose försöksdistriktens behov av förstärkt pedagogisk ledning av högstadiet skall i tillämpliga delar gälla jämväl beträffande skoldistrikt med i folkskolan inbyggd realskollinje. Statsbidrag till arvode åt studierektor skall dock utgå enligt de för statsbidrag till avlöning åt rektor vid kommunal realskola gällande grunderna.

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

Vid 1950 års riksdags behandling av frågan om riktlinjer för enhetsskolans ledning och lokala organisation (prop. 133, Särsk U 3, Rskr 403) ansågs prövningen av vissa spörsmål böra ytterligare förberedas genom särskild utredning. Detta gällde främst frågorna om mellaninstanser för den nya skolan, om den lokala ledningen och organisationen av skolväsendet samt om lärartillsättningen. Dessa utredningsuppdrag har lämnats åt 1951 års skolstyrelseutredning. Redan tidigt stod det emellertid klart, att i och med försöksverksamhetens successiva utbyggande vissa provisoriska anordningar i förevarande hänseenden måste vidtagas utan hinder av det

pågående utredningsarbetet. Vid 1952 års riksdag (prop. 224, KU 26, Rskr 407) fattades sålunda beslut om en provisorisk samordning av den lokala skolledningen i försöksdistrikten. Bestämmelser härom har meddelats i lagen den 6 juni 1952 (nr 434) om särskild skolstyrelse i vissa fall. Vid 1954 års riksdag (prop. 137, SU 141, Rskr 327) blev det nödvändigt att i samband med beslut om inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium också pröva frågan om provisoriska bestämmelser rörande förfarandet vid tillsättning av dylika tjänster. Föreskrifter i detta hänseende har utfärdats av Kungl. Maj:t den 4 juni 1954 samt intagits i de särskilda bestämmelserna beträffande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola.

Det nu till prövning föreliggande förslaget avser provisoriska bestämmelser rörande den fackliga och pedagogiska ledningen i försöksdistrikten. Försöksverksamheten har för de lokala skolledarna ostridigt medfört en ökad arbetsbörda med uppgifter av i många avseenden helt nya slag samt ett ökat ansvar. Då den fackliga ledningen med få undantag rekryterats från folkskolans lärarkår, är det helt naturligt, att erfarenhet av de med ämnesundervisningen på högstadiet förbundna pedagogiska och organisatoriska problemen i stor utsträckning saknas hos försöksdistriktens skolledare. En tillfredsställande lösning av detta spörsmål kan emellertid icke åstadkommas endast genom den i och för sig fullt följdriktiga åtgärden att vidga behörigheten till skolledarbefattningarna så, att även ämneslärarutbildade skolledare kan komma i fråga. En ämneslärarutbildad skolledare saknar nämligen i regel utbildning för klasslärarundervisningen på låg- och mellanstadiet samt erfarenhet beträffande folkskolans pedagogiska och organisatoriska problem. Endast rent undantagsvis torde man kunna räkna med att få en sådan skolledare, som fackligt och pedagogiskt behärskar försöksskolans samtliga stadier. Jag har för egen del blivit övertygad om att det för försöksverksamhetens ändamålsenliga bedrivande är nödvändigt att nu vidtaga åtgärder för att förstärka den lokala pedagogiska ledningen i försöksdistrikten. Med hänsyn till att på försöksskolans högstadium från och med innevarande budgetår inrättats ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen med andra behörighetsvillkor än vad som gäller beträffande folkskollärartjänst, synes det såsom jag nyss antytt icke heller böra anstå med att vidga behörigheten till försöksdistriktens skolledarbefattningar så, att även lärare, behöriga till de nya ordinarie tjänsterna, kan komma i fråga till nämnda befattningar.

Skolstyrelseutredningens förslag beträffande den pedagogiska ledningen avser även de i folkskolan inbyggda realskollinjerna. För intagning på dessa linjer gäller vissa betygskrav; studiemålet är realexamen. Behovet av en förstärkt pedagogisk ledning för dessa examenslinjer torde icke kunna ifrågasättas.

Såsom framhållits såväl av skolstyrelseutredningen som i ett flertal remissyttranden är spörsmålet om den fackliga och pedagogiska ledningen endast en del av den större frågan om skolväsendets lokala ledning och organisation. Denna fråga har i sin tur samband med utformningen av skolans regionala ledning, dvs mellaninstansväsendet. Med hänsyn till att hela detta problemkomplex ännu befinner sig på utredningsstadiet, kan det i nuvarande läge uppenbarligen endast bli fråga om provisoriska åtgärder i de hänseenden, som här är aktuella. Jag vill understryka provisoriekaraktären — som för övrigt också får ses mot bakgrunden av att det här är

fråga om försök med nya skolformer — samt framhålla, att den ståndpunkt till förevarande spörsmål, som statsmakterna nu må komma att intaga, icke får anses bindande för den slutgiltiga utformningen av den lokala fackliga och pedagogiska ledningen inom skolväsendet. Jag får i detta sammanhang även erinra om att jag vid anmälan i propositionen 1955:46 av frågan om fortsatt giltighet av 1952 års särskilda skolstyrelselag — utan att ta ståndpunkt till spörsmålet om när en slutgiltig lagstiftning rörande organisationen av skolväsendets lokala ledning borde kunna träda i kraft — ansett att 1952 års lag borde erhålla fortsatt giltighet åtminstone intill utgången av juni 1957.

Jag övergår härefter till att närmare behandla de olika punkterna i skolstyrelseutredningens föreliggande förslag och därmed sammanhängande frågor.

Jag biträder utredningens förslag, att även ordinarie lärare, som är behörig att söka och innehava ordinarie lärartjänst i kunskapsämnena på försöksskolas högstadium, skall vara behörig att i försöksdistrikt inneha tjänst som distriktsöverlärare eller annan överlärare. Förordnas dylik ordinarie lärare att vara distriktsöverlärare eller annan överlärare, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta, huru skall förfaras med vederbörandes ordinarie lärartjänst under förordnandetiden.

I anledning av vad skolöverstyrelsen anfört på denna punkt synes det mig böra få ankomma på Kungl. Maj:t att, om speciella skäl föreligger, medge behörighet till här avsedda skolledartjänster även för annan lärare än sådan ordinarie lärare, som är behörig till ordinarie tjänst i kunskapsämnena på försöksskolans högstadium. Jag utgår emellertid från att dylika undantagsfall kommer att bli ytterst fåtaliga.

Skolstyrelseutredningen har övervägt, huruvida den vidgade behörigheten till skolledartjänst bör avse även distrikt med inbyggd realskollinje, men avstått från att framlägga förslag härom. I princip ansluter jag mig till utredningens uppfattning på denna punkt. Med hänsyn till att realskollinjerna i regel omfattar mycket få avdelningar i förhållande till det totala antalet avdelningar i distriktet, synes nämligen någon generell vidgning av behörigheten till skolledarbefattningarna i dessa distrikt icke vara oundgängligen påkallad, i varje fall ej under provisorietiden. I anslutning till vad skolöverstyrelsen och Stockholms folkskoleledningen anfört i detta hänseende, bör dock enligt min mening Kungl. Maj:t äga medge, att en på motsvarande sätt som för försöksdistriktet vidgad behörighet till skolledarbefattningarna får tillämpas i sådana skoldistrikt med inbyggda realskollinjer, där antalet avdelningar på de inbyggda linjerna är särskilt stort eller där eljest speciella lokala förhållanden kan motivera ett undantag. Jag syftar härvid närmast på de överlärardistrikt i Stockholm, där verksamhet med 1947 års skolor provas över hela distriktet i kombination med successivt framväxande försöksverksamhet med nioårig enhetsskola.

Med anledning av Läroverkslärarnas riksförbunds förslag beträffande de kommunala inspektörsbefattningarna får jag framhålla, att nuvarande bestämmelser i folkskolestadgan angående behörighet till dylika befattningar icke torde få anses innebära något ovillkorligt krav på avlagd folkskollärarexamen samt att uttrycket »folkskolan» i den åberopade bestämmelsen i § 8 c i stadgan torde få anses omfatta även försöksskolans högstadium,

där sådant finnes i distriktet. Någon jämkning av ifrågavarande bestämmelser är enligt min mening icke nu motiverad.

Skolstyrelseutredningen har i detta sammanhang föreslagit, att *benämningarna* distriktsöverlärare och överlärare skall avskaffas i samtliga skoldistrikt och ersättas med titeln rektor. Vid remissbehandlingen har ett flertal jämkningar i detta förslag påyrkats. För egen del anser jag mig icke böra tillstyrka, att under provisorietiden någon ändring vidtages beträffande benämningarna på de olika skolledarna. Frågan härom synes ej böra prövas förrän i samband med utredningens slutliga förslag rörande organisationen av skolväsendets lokala ledning. I anslutning härtill förordar jag, att sådan pedagogisk ledare, som avses i utredningens förslag, tills vidare benämnes studieledare.

Vad gäller frågan om lön åt distriktsöverlärare, som är behörig till ordinarie lärartjänst i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium eller i läroämnen på inbyggd realskollinje, anser jag i likhet med utredningen, att löneförmånerna bör fastställas av Kungl. Maj:t efter framställning i varje särskilt fall. Jag förutsätter, att löneförmånerna därvid icke bestämmas att utgå efter förmånligare grunder än som skulle ha gällt därest läraren inplacerats i den för vederbörande distriktsöverlärartjänst tillämpliga lönegraden, såvida icke läraren därigenom skulle komma att lida löneminskning. I intet fall bör löneförmånerna fastställas till högre belopp än vad som motsvarar lönen i den högsta lönegraden för distriktsöverlärartjänst, dvs Cb 6. Beträffande annan överlärares avlöningsförmåner utöver folkskollärlönen finnes för närvarande inga statliga bestämmelser. Jag ifrågasätter ingen ändring i detta hänseende. I likhet med utredningen finner jag icke heller skäl föreligga för att göra någon ändring i folkskolestadgans och avlöningsreglementets bestämmelser rörande tillsättning av och undervisningsskyldighet för här ifrågavarande skolledare.

Jag ansluter mig till den av utredningen förordade principen för provisorisk förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistrikten. Där den facklige skolledaren icke äger utbildning för och erfarenhet av undervisning på såväl låg- och mellanstadiet som högstadiet, bör alltså *studieledare* få anställas för att biträda med den pedagogiska ledningen av det stadium, som skolledaren icke själv kan anses representera. Jag utgår därvid från att låg- och mellanstadiet i nu förevarande hänseende alltid skall anses utgöra *ett* stadium. Skulle undantagsvis skolledaren äga kompetens att leda försöksskolans alla stadier, bör studieledare kunna få anställas för det stadium, som skolstyrelsen prövar lämpligt. Jag kan således icke biträda skolöverstyrelsens mening, att det i sist åsyftade fall skulle ankomma på överstyrelsen att avgöra för vilket stadium studieledare bör anställas.

Utredningen har föreslagit, att det skall ankomma på *skolstyrelsen* att bestämma, huruvida studieledare skall finnas i distriktet, dock att skolöverstyrelsens medgivande skall fordras, om distrikt med mindre än 20 läraravdelningar önskar anställa studieledare eller om distrikt önskar anställa flera än en studieledare. Överstyrelsen har däremot förordat, att det skall föreligga skyldighet för distrikt med minst 20 läraravdelningar att anställa studieledare, där ej överstyrelsen medger undantag från dylik skyldighet. För egen del ansluter jag mig till vad utredningen föreslagit i detta hänseende. Utformningen av den pedagogiska ledningen

i försöksdistrikten bör således i första hand vara beroende av de lokala initiativen. Det kan enligt min mening icke förutsättas annat än att distrikten kommer att tillvarata möjligheten att anställa studieledare, där en sådan förstärkning är påkallad. Det står fullt i överensstämmelse med försöksverksamhetens syfte, att frihet även lämnas för lokala initiativ till förstärkning av den pedagogiska ledningen genom andra anordningar än anställande av här avsedda studieledare. I dylika fall bör såsom villkor för statsbidrag till kostnaderna — beträffande vilken fråga jag återkommer i det följande — gälla att anordningarna godkännts av skolöverstyrelsen. I övrigt torde samarbetet mellan de lokala skolledningarna samt den regionala och centrala ledningen av försöksverksamheten medverka till att olika förekommande anordningar för förstärkning av den pedagogiska ledningen icke blir felaktigt inriktade.

I likhet med skolöverstyrelsen instämmer jag i vad utredningen anført därom, att tillkomsten av studieledare icke skall medföra någon förändring i skolledarens ställning såsom närmast under skolstyrelsen ansvarig för försöksskolans ledning. Vad gäller arbetsuppgifterna för studieledare och i samband därmed i n s t r u k t i o n e n för dylik befattningshavare har vid remissbehandlingen åtskilliga olika synpunkter anförts. Det bör enligt min mening beaktas, att det även här är fråga om försöksverksamhet i egentlig mening. Det kan självfallet erbjuda svårigheter att på förhand göra en från alla synpunkter tillfredsställande avgränsning mellan skolledarens och studieledarens arbetsområden, särskilt som denna avgränsning i de enskilda fallen kan vara beroende både av lokala förhållanden och av vederbörande befattningshavares personliga egenskaper och förutsättningar. Det sistnämnda talar närmast för att normalinstruktionen ej bör bli för detaljerad, samtidigt som dock en alltför summarisk instruktion kan medföra risker för att studieledaren i förhållande till skolledaren får en otillräckligt självständig eller en alltför dominant ställning. Studieledaren får givetvis ej åläggas uppgifter av biträdeskaraktär eller sådana administrativa uppgifter, som ej direkt sammanhänger med utövandet av den pedagogiska ledningen. Då de här angivna och i remissyttrandena i övrigt framförda synpunkterna synes mig ha blivit i det stora hela tillfredsställande tillgodosedda i utredningens instruktionsförslag, bör det ankomma på skolöverstyrelsen att fastställa provisorisk normalinstruktion för studieledare i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag.

Vad därefter gäller frågan om b e h ö r i g h e t till studieledarbefattning och f ö r o r d n a n d e av studieledare vill jag först understryka, att den provisoriska studieledarbefattningen endast skall vara en med lärartjänst förenad arvodesyssla. Behörighetsbestämmelserna synes icke böra göras detaljerade och onödigt invecklade, och förfarandet vid förordnande av studieledare synes kunna utformas på ett enkelt sätt utan någon alltför komplicerad procedur och därmed förenad tidsutdräkt. De förslag och erinringar, som vid remissbehandlingen framförts på denna punkt, synes i många avseenden knappast ägnade att förenkla behörighetsvillkoren och förordnandeproceduren. Jag har, med utgångspunkt i vad jag nu framhållit, ansett mig böra biträda skolöverstyrelsens mening såtillvida, att jag icke finner några generella behörighetsvillkor med avseende å avlagda examina böra uppställas. I stället bör i varje särskilt fall såsom villkor gälla, att sökande förklaras lämplig för befattningen med hänsyn till sin utbildning, erfarenhet och övriga egenskaper.

Det enda formella behörighetsvillkoret bör således vara, att vederbörande är lärare; det ligger ju för övrigt helt i sakens natur. Vad sedan gäller frågan om vilken myndighet, som bör verkställa lämplighetsprövningen, ansluter jag mig till utredningens förslag, att denna prövning skall ankomma på statens folkskolinspektör. Förordnande å studieledarbefattning bör, såsom utredningen förordat, meddelas av skolstyrelsen, som därvid har att förordna någon av de lämpligförklarade. Mot skolstyrelsens beslut om förordnande bör besvär på materiella grunder ej få anföras.

Som huvudregel bör gälla, att studieledaren skall vara lärare vid försöksskolan. Endast om särskilda skäl föreligger, bör lärare vid annan skola få inneha studieledarförordnande vid försöksskola. Fråga om medgivande härtill bör, såsom utredningen förordat, prövas av skolöverstyrelsen.

Vad jag nu föreslagit rörande behörighet till studieledarbefattning och förordnande av studieledare bör tillämpas för såväl högstadiet som låg- och mellanstadiet.

Den av utredningen föreslagna nedsättningen i den undervisnings-skyldighet, som skall åligga studieledaren i hans egenskap av lärare, har av skolöverstyrelsen bedömts vara tillmätt i knappaste laget, medan däremot statskontoret förordat snävare nedsättningsmöjligheter. Jag har för egen del ansett mig böra godtaga utredningens förslag på denna punkt med några mindre jämkningar avseende intervallerna för antalet avdelningar, vilka icke lämpligen synes böra skära i varandra. Mitt förslag framgår av följande sammanställning.

Högstadiet (kl. 7—9)		Låg- och mellanstadiet (kl. 1—6)	
antal avd.	nedsättn.	antal avd.	nedsättn.
4—9	4—6	8—19	4—8
10—14	6—8	20—29	6—10
15—	8—12	30—	8—14

I enlighet med utredningens förslag bör nedsättningen bestämmas av skolöverstyrelsen inom de här angivna intervallerna.

Jag är icke nu beredd att ta ställning till frågan om storleken av det arvode, som bör utgå till studieledare. Det torde böra få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta härom. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att det i vissa försöksdistrikt, där även högre skolor förekommer, kan befinnas lämpligt att förordna rektor vid dylik högre skola att vara studieledare vid försöksskolan. Särskilt torde en dylik anordning aktualiseras för sådana försöksdistrikt, där den högre skolans mot försöksskolans högstadium svarande klasser successivt avvecklas i takt med högstadiets utbyggande. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att i dylika och liknande fall beluta, huruvida och i vad mån studieledararvode skall utgå.

Inrättande av studieledarbefattningar i försöksdistrikten i enlighet med vad jag nu förordat kommer att medföra kostnader dels för studieledararvoden, dels för arvoden åt timlärare för de timmar, varmed undervisningsskyldigheten för studieledarna nedsättes. Dessa kostnader torde få anses utgöra merkostnader på grund av försöksverksamheten. Med hänsyn härtill synes statsbidrag till ifrågakostnader tills vidare böra utgå med 100 procent.

Därest försöksdistrikt tillämpar annan, av skolöverstyrelsen godkänd anordning för förstärkning av den pedagogiska ledningen än anställande av studieledare i enlighet med vad jag i det föregående anfört, synes statsbidrag böra utgå högst med belopp, motsvarande de kostnader, som skulle ha uppkommit för distriktet, om den vanliga ordningen tillämpats. Det torde böra ankomma på skolöverstyrelsen att för dylikt distrikt efter erforderliga beräkningar fastställa det sammanlagda högsta statsbidragsbeloppet för varje redovisningsår.

Här ifrågasvarande statsbidragskostnader, som i vad gäller timarvoden för nedsättningstimmar synes kunna grovt beräknas till sammanlagt omkring 130 000 kronor för nästa redovisningsår, torde böra bestridas ur förslagsanslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. Bidraget torde böra utanordnas enligt samma förskotts- och slutregleringssystem, som gäller för försöksskolans övriga lönekostnadsbidrag. Nämnade anslag kommer därvid att påverkas av de nya kostnaderna först från och med budgetåret 1956/57.

Såsom jag redan inledningsvis framhållit bör en förstärkning av den pedagogiska ledningen komma till stånd även beträffande de i folkskolan inbyggda realskollinjerna. I fråga om lärarpersonalen och statsbidrag till avlöning åt lärare vid dessa examenslinjer tillämpas enligt beslut vid 1954 års riksdag samma bestämmelser som för kommunal respektive praktisk kommunal realskola. Bland annat med hänsyn härtill anser jag mig böra förorda följande särskilda regler för inbyggd linje i nu förevarande hänseenden. Studieledare för examenslinjen skall anställas, såvida ej skolöverstyrelsen medger undantag från denna skyldighet eller tillämpning av annan anordning för den pedagogiska ledningens förstärkning. För behörighet till studieledarbefattning bör, liksom beträffande behörighet till rektorstjänst vid kommunal realskola, krävas behörighet till ordinarie ämneslärartjänst. Studieledare bör, liksom ämneslärare, förordnas av skolstyrelsen utan föregående prövning av statlig myndighet. Den i det föregående av mig förordade lägsta latituden för timnedsättning på högstadiet bör tillämpas även om antalet klassavdelningar på linjen understiger fyra. Statsbidrag bör utgå med 78 procent av kostnaderna för studieledararvode och timarvoden för nedsättningstimmar.

Beträffande den pedagogiska ledningen för de inbyggda linjerna synes i övrigt de grunder, som jag förut förordat med avseende å försöksdistriktet, böra äga motsvarande tillämpning. Kostnaderna för timarvode för nedsättningstimmar vid de inbyggda linjerna torde grovt kunna uppskattas till sammanlagt omkring 50 000 kronor för nästa redovisningsår.

De av mig i det föregående förordade grunderna beträffande vidgad behörighet till distriktsöverlärartjänster i försöksdistriktet m. m. samt för förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistriktet och skoldistrikt med i folkskolan inbyggda realskollinjer ävensom för statsbidrag till studieledararvode m. m. torde böra underställas riksdagens godkännande. Av riksdagen godkända grunder i nämnda hänseenden torde böra tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att senare efter förslag av skolöverstyrelsen meddela bestämmelser i anslutning till dessa grunder ävensom utfärda i övrigt erforderliga föreskrifter i de hithörande frågor, som jag i det föregående icke närmare berört.

Motioner

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehåft *dels* två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 433) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården (II: 546), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 120 måtte besluta,

att lönesättningen för skolledare inom försöksdistrikten skall avvägas med tanke på bland annat, att tjänst innehavarna skall kunna rekryteras bland ordinarie lärare i 29 lönegraden,

att studieledarna i frågor, som gäller det stadium, för vilket de förordnats, skall ges en efter skolöverstyrelsens bedömande självständig ställning med egen beslutanderätt utan att önskemålet att skolan skall ha en enda chef åsidosättes,

att skolöverstyrelsen skall pröva studieledarens behörighet och avgiva förslag,

att besvär över skolstyrelses tillsättning av studieledare skall kunna anföras på materiella grunder, samt

att såsom formell behörighet för studieledaruppdrag skall gälla adjunktskompetens eller behörighetsförklaring av skolöverstyrelsen,

dels ock en inom andra kammaren av fröken *Vinge m. fl.* väckt motion (II: 547), vari hemställts

att riksdagen vid behandling av propositionen nr 120 måtte fastställa en lönegradsplacering för distriktsöverlärare i försöksdistrikten — s. k. skolchefstjänst — som bättre tar hänsyn till ifrågavarande tjänsters stora krav på innehavaren samt önskvärdheten av att även adjunkter stimuleras att söka, samt

att nedsättning i undervisningsskyldighet som åligger studieledare i egenkap av lärare upptages till behandling vid förhandlingar med berörda personalorganisationer, varvid en större nedsättning i undervisningsskyldigheten i distrikt med stort antal klassavdelningar i första hand eftersträvas.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna I: 433 och II: 547.

Särskilda bestämmelser beträffande verksamheten på försöksskolans högstadium

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 120 (avsnitt IV, s. 65—91) föreslagit riksdagen

att godkänna av departementschefen angivna grunder *dels* för särskilda bestämmelser beträffande verksamheten på försöksskolans högstadium, *dels ock* rörande statsbidrag till avlöning åt lärare i praktiska ämnen å den

praktiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56 samt

att till *Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag* för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kronor.

Inledning

Till och med läsåret 1950/51 var det tekniskt möjligt att beträffande försöksdistrikten i huvudsak tillämpa de för den nuvarande folkskolan gällande författningsbestämmelserna rörande lärares anställnings- och avlöningsförhållanden samt statsbidrag m. m. Då försöksverksamheten läsåret 1951/52 för första gången nådde upp i enhetsskolans högstadium, blev det nödvändigt att tillskapa vissa särskilda bestämmelser i nämnda hänseenden. Frågan härom upptogs vid *1951 års riksdag* i propositionen nr 155, vari behandlades spörsmål om lärarkategorier och kompetenskrav, anställningsform och tillsättningsförfarande, undervisningsskyldighet, löneställning samt statsbidrag m. m., allt avseende lärarpersonalen på högstadiet. Med stöd av riksdagens beslut i anledning av nämnda proposition (SU 126, Rskr 207) utfärdade Kungl. Maj:t den 8 juni 1951 särskilda bestämmelser beträffande försöksverksamheten inom vissa skoldistrikt m. m. Dessa bestämmelser ägde enligt riksdagsbeslutet giltighet under budgetåren 1951/52—1953/54. Sedan *1952 års riksdag* (höstsessionen) i anledning av propositionen 1952: 241 fattat beslut om ändrad lönegradsplacering för bland annat lärartjänster vid de högre statliga och kommunala skolorna (SU 230, Rskr 438), vidtogs med giltighet från och med den 1 januari 1953 vissa ändringar i bestämmelserna genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 maj 1953.

I och med att verksamheten på försöksskolans högstadium utbyggdes, aktualiserades frågan om särskilda statsbidrag till denna verksamhet. Spörsmålet härom prövades vid *1953 års riksdag* (prop. 126, SU 139, Rskr 276). Därvid beslöts, att de nya statsbidragsgrunderna — som i vissa hänseenden fick retroaktiv verkan från och med budgetåret 1952/53 — skulle jämte 1951 års särskilda föreskrifter, i vad dessa tillkommit på grundval av riksdagens beslut, äga tillämpning till och med budgetåret 1954/55.

Med stöd av 1953 års riksdags beslut har Kungl. Maj:t den 30 juni 1953 utfärdat »*Särskilda bestämmelser beträffande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola*», vilka bestämmelser alltså gäller intill utgången av innevarande budgetår. Såvitt rör lärarpersonalen på högstadiet har bestämmelserna, med verkan från och med den 1 juli 1954, undergått tämligen genomgripande ändringar, sedan *1954 års riksdag* dels i anledning av propositionen nr 137 (SU 141, Rskr 327) godkänt grunder beträffande bland annat inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium, provisoriskt förfarande vid tillsättning av dylika tjänster samt förflyttningsskyldighet för ordinarie lärare i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium, dels ock i anledning av propositionerna nr 149 och 160 (SU 139 och 140, Rskr 325 och 326) fattat beslut om inrättande av ordinarie folkskollärartjänster i 23 lönegraden bland annat på försöksskolans högstadium samt om grunder för avlöning vid dylika tjänster m. m.

Såsom framgår av den nu lämnade redogörelsen är de särskilda försökskolebestämmelserna för fortsatt giltighet efter utgången av innevarande

budgetår i vissa hänseenden beroende av riksdagens beslut. Bestämmelserna innehåller, förutom de föreskrifter som grundar sig på förutberörda beslut av 1951—1954 års riksdagar, jämväl en mängd rent administrativa föreskrifter. Bestämmelserna är i sin nu gällande lydelse intagna i statsliggaren för budgetåret 1954/55 s. 680—685. Såsom framgår av den inledande paragrafen gäller bestämmelserna — där ej annat anges — *försöksskolornas högstadium*, alltså klasserna 7—9. Beträffande det närmare innehållet i bestämmelserna torde här få hänvisas till statsliggaren.

Vid sidan av de särskilda försöksskolebestämmelserna gäller beträffande verksamheten på högstadiet bland annat olika av Kungl. Maj:t utfärdade, för alla försöksdistrikt tillämpliga föreskrifter rörande förstärkningsanordningar, regionalt samarbete, skolplikt vid nioårig försöksskola, m. m.

Den 16 juli 1954 har Kungl. Maj:t uppdragit åt skolöverstyrelsen att, efter samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen och de sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område, uppgöra och inkomma till Kungl. Maj:t med förslag till *dels* de särskilda bestämmelser beträffande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola, som bör gälla från och med budgetåret 1955/56, *dels ock* de bestämmelser i övrigt rörande med försöksverksamheten sammanhängande anordningar på skolväsendets område, som överstyrelsen finner böra utfärdas för tillämpning från och med nämnda budgetår.

I anledning därav har *skolöverstyrelsen*, efter samråd med nämnda ämbetsverk och sakkunniga, med skrivelse den 15 december 1954 till Kungl. Maj:t avlämnat *förslag till särskilda bestämmelser om försöksverksamheten med nioårig enhetsskola*. Över förslaget har efter remiss yttranden avgivits av *statskontoret, statens lönenämnd, riksräkenskapsverket, statens pensionsanstalt, överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen och de sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område* ävensom av *Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Skolstyrelseförbundens rikskommitté, Läroverkslärarnas riksförbund, Statens folkskolinspektörers förbund, Städernas folkskolinspektörsförbund, Sveriges överläraresförbund, Sveriges folkskolläraresförbund och Sveriges folkskolläraryrkesförbund* (gemensamt yttrande) samt *Svenska fackläraresförbundet*. Därjämte har *Stockholms folkskoleledningen* inkommit med yttrande i ärendet.

Skolöverstyrelsens förslag

Skolöverstyrelsens förslag innebär — förutom viss om disposition av nuvarande bestämmelser — dels åtskilliga ändringar och nya föreskrifter i hänseenden, beträffande vilka Kungl. Maj:t äger besluta utan riksdagens medverkan, dels ock ändrade eller nya bestämmelser i frågor, som torde böra anmälas för eller underställas riksdagen. I nu förevarande sammanhang behandlas endast de spörsmål, för vilkas prövning riksdagens medverkan

synts erforderlig. Detta gäller i första hand frågor om provisorisk reglering av anställnings- och avlöningsförhållanden m. m. beträffande lärare för den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y, inrättande av ordinarie övningslärartjänster på högstadiet samt viss jämkning av grunderna för försökskostnadsbidraget och bidraget till viss undervisningsmateriel. I samband därmed anmäles vidare frågan om medelsanvisningen för nästa budgetår under anslaget till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag. Därjämte upptas vissa högstadiet avseende spörsmål om inrättande av parallellavdelningar, inställande av undervisningen för deltagande i pedagogiskt samarbete, nedsättning av undervisningsskyldighet i vissa fall, språktillägg och flyttningskostnadsersättning. Slutligen behandlas frågan om förlängd giltighet av de med riksdagens medverkan tillkomna bestämmelser, som avses icke skola ändras till sin innebörd, och i samband därmed spörsmålet om de nya försöksskolebestämmelsernas giltighetstid över huvud taget.

Skolöverstyrelsens förslag omfattar även vissa föreskrifter rörande tjänste- och familjepension för de lärarkategorier på högstadiet, beträffande vilka pensionsfrågan ännu icke prövats av statsmakterna. Detta spörsmål behandlas i annat sammanhang på föredragning av chefen för civildepartementet.

A. Lärare för den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y

Gällande bestämmelser. Beträffande verksamheten i klass 9 y gäller — utöver övriga för försöksverksamheten meddelade föreskrifter — i huvudsak följande bestämmelser.

För undervisningen i yrkesämnen (yrkesteori och yrkespraktik) i klass 9 y skall vara anställda *yrkeslärare*. För elevernas handledning under yrkespraktik i näringslivet må anlitas särskilda s. k. *handledare*. Heltidstjänst som yrkeslärare ledigförklaras och tillsättes i samma ordning som icke-ordinarie folkskollärartjänst. Sökande till yrkeslärarbefattning skall av överstyrelsen ha förklarats behörig att antagas till lärare vid försöksskola i det eller de ämnen, som lärartjänsten omfattar.

I *heltidstjänst i kunskapsämnen på högstadiet* må inräknas undervisning i övningsämnen och *yrkesämnen* med tillhoppa högst en tredjedel av det sammanlagda antalet veckotimmar på tjänsten. I *övningslärartjänst vid försöksskola*, med vilken är förenad undervisningsskyldighet i övningsämne minst 8 veckotimmar, må därutöver inräknas jämväl undervisning i *yrkesämnen*, dock ej med högre timantal än vad som motsvarar timtalet för övningsämnet eller övningsämnena. Undervisning i *yrkesämne* må vidare såsom *fyllnadstjänstgöring* inräknas i tjänst som fast anställd yrkeslärare vid central verkstadsskola, i övningslärartjänst vid statlig eller högre kommunal skola eller folk- och fortsättningsskola enligt nyssnämnda för övningslärare vid försöksskola gällande bestämmelser, samt, i en omfattning mot-

svarande högst en tredjedel av det sammanlagda antalet veckotimmar på tjänsten, i tjänst som lärare i teoretiska eller praktiska läroämnen vid statlig eller högre kommunal skola.

Till *avlöning* åt yrkeslärare utgår *statsbidrag* med belopp, motsvarande skolans samtliga kostnader för ifrågavarande ändamål, dock med högst 7 kronor 40 öre för undervisningstimme (till kommunal yrkesundervisningsanstalt utgår motsvarande statsbidrag med 78 procent av totalkostnaderna, dock med högst 5 kronor 75 öre för undervisningstimme). Finnes det vara av betydelse för yrkesundervisningens ändamålsenliga bedrivande att anställa lärare med särskild kompetens eller särskilda kvalifikationer eller föreligger eljest särskilda skäl må skolöverstyrelsen underställa Kungl. Maj:t fråga om statsbidrag till avlöning åt yrkeslärare med högre belopp för undervisningstimme än nu angivits.

Till avlöning åt lärare i sådan yrkesavdelning (klassavdelning) i kommunal anstalt för yrkesundervisning, som till mer än hälften av det för avdelningen normala elevantalet består av elever, vilka i skolpliktshänseende tillhör klass 9 y i försöksskola, utgår statsbidrag enligt samma grunder som för bidrag till avlöning åt yrkeslärare i försöksskola. Enligt dessa grunder utgår också statsbidrag till kostnaderna för ersättning för fyllnadstjänstgöring i yrkesämne.

F ö r s l a g. *Skolöverstyrelsen* framhåller, att åtskilliga faktorer, som föranlett att regleringen av avlönings- och anställningsförhållandena m. m. för lärarna i klass 9 y erhållit en helt provisorisk karaktär, fortfarande kvarstår. Ovisshet råder sålunda beträffande den framtida utformningen av lönefrågorna för yrkeslärarna inom yrkesundervisningen, vilka därför endast fått en provisorisk lösning. Vidare erinrar överstyrelsen om att frågan om yrkeslärarkårens utbildning ännu icke blivit löst i vad gäller utbildningen av lärarinnor i husligt arbete och vissa andra lärare. Med hänsyn härtill anser överstyrelsen en definitiv lönereglering för lärarna i 9 y ännu icke böra genomföras. Anställningsförhållandena synes alltså böra givas en provisorisk utformning. Då emellertid erfarenhet numera vunnits rörande ett stort antal för löneförhållandenas bedömning grundläggande faktorer, anser överstyrelsen, att förutsättningar föreligger för en fastare utformning av den provisoriska regleringen än vad hittillsvarande förhållanden medgivit.

Den förberedande yrkesundervisningen innefattar yrkesämnena med såväl yrketeoretiskt som yrkespraktiskt innehåll. Inom flertalet linjer har undervisningen en övervägande praktisk inriktning med visst mindre teoriinslag som naturligt komplement till den yrkespraktiska undervisningen. Den yrketeoretiska undervisningen torde, framhåller överstyrelsen, med hänsyn till ämnesinnehåll och uppläggning i allmänhet kunna jämföras med den undervisning i praktiska läroämnen, som bedrivs vid praktiska realskolor och motsvarande skolformer. På lärarna i dessa ämnen torde också i allmänhet böra uppställas behörighetskrav, som gäller för ämneslärare i praktiska läroämnen vid sådana skolformer. De yrketeoretiska ämnena bör därför

erhålla beteckningen praktiska läroämnen och yrkeslärarna i dessa ämnen i princip anställas som ämneslärare i praktiska läroämnen och anställningsvillkoren regleras i anslutning härtill. Yrkeslärare med övervägande yrkespraktisk undervisning bör fortfarande benämnas yrkeslärare. Den yrkespraktiska undervisningen innefattar ämneskretsen jordbrukspraktik, trädgårdsskötsel, husdjursskötsel, skogs-vårdspraktik, avverkning och transport, hushållsarbete, sömnad, kontors-göromål, butiksgöromål, verkstadsarbete och snickeri. Som en sammanfattande beteckning torde böra väljas termen yrkesarbete.

För yrkeslärarna bör — bortsett från lärarna i husligt arbete — enligt överstyrelsens mening i princip krävas motsvarande behörighet som för yrkeslärarna vid centrala verkstadsskolor. Undervisningen ligger på samma nivå som de centrala verkstadsskolornas första årskurs och kan på de yrkesområden, där en direkt jämförelse kan göras, sägas ha i stort sett samma uppläggning och kursinnehåll. Med hänsyn härtill bör, fortsätter överstyrelsen, löneställningen i princip avvägas efter för de centrala verkstadsskolorna gällande förhållanden och lönesystemet i övrigt i tillämpliga delar anknyta till dessa skolors system. Överstyrelsen föreslår, att heltidsanställda yrkeslärare placeras i lönegrad Ce 20.

Vad beträffar undervisningen i husligt arbete (yrkesarbetet hushållsarbete och sömnad jämte motsvarande praktiska läroämnen, nämligen kostlära, hemvårdslära med material- och redskapslära, hemekonomi, barnavård med demonstrationer samt sömnadsteori), bör denna enligt överstyrelsens förslag i anställningshänseende jämföras med motsvarande övningsämnen (hushållsgöromål och kvinnlig slöjd) och lärarna anställas som övningslärare, varvid dock löneställningen och kompetenskraven bör anknytas till för kommunala flickskolor gällande förhållanden.

B. Övningslärare

Enligt gällande bestämmelser skall stadgan och avlöningsreglementet för övningslärare samt med stöd av dessa utfärdade författningar äga motsvarande tillämpning beträffande övningslärare på försöksskolans högstadium. Därvid skall de särskilda föreskrifterna för folkskolan gälla, dock att ordinarie tjänst ej må inrättas och att beträffande kompetenskrav och löneställning skall tillämpas bestämmelserna för övningslärare vid kommunal realskola.

Skolöverstyrelsen föreslår — med erinran om att ordinarie ämneslärartjänster numera kan inrättas på försöksskolans högstadium — att även ordinarie övningslärartjänster skall få inrättas på högstadiet. Överstyrelsen finner vidare en ändring av nuvarande försöksskolebestämmelser påkallad i avseende å undervisningsskyldigheten för gymnastiklärare. Enligt 12 § 2 mom. övningslärarstadgan må gymnastiklärare, som handlar

planläggning och övervakande av elevernas friluftsverksamhet vid allmänt läroverk, högre kommunal skola eller privatläroverk, härför tillgodoräkna en veckotimme, därest han vid skolan undervisar 14—20 veckotimmar, och två veckotimmar, därest hans undervisning överstiger 20 veckotimmar. Då uppgiften att planlägga och övervaka elevernas fritidsverksamhet är i huvudsak av samma omfattning och innebörd för högstadiets gymnastiklärare som för motsvarande lärare vid kommunala realskolor, bör enligt överstyrelsens mening tillgodoräkning enligt nyssnämnda föreskrift i övningslärarstadgan medges även för högstadielärarna.

C. Försökskostnadsbidrag m. m.

G ä l l a n d e b e s t ä m m e l s e r m. m. Försökskostnadsbidraget utgör ett av leden i statens särskilda bidrag till försöksverksamheten med nioårig enhetsskola (prop. 1953:126, SU 139, Rskr 276). Försökskostnadsbidraget avses skola utgöra kompensation till försöksdistriktet för på högstadiet ökade kostnader främst i fråga om läroböcker, förbruknings- och undervisningsmateriel, skolskjutsar och inackordering. Enligt gällande försöks-skolebestämmelser skall försökskostnadsbidraget — som utanordnas för löpande budgetår — beräknas efter antalet elever på vederbörande försökskolas högstadium vid läsårets början och utgå till distrikt i stad eller köping med 15 kronor per elev och läsår och till annat distrikt med 22 kronor per elev och läsår, dock att försöksdistrikt i stad eller köping med särskilt omfattande glesbebyggelse må, efter medgivande av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall, åtnjuta försökskostnadsbidrag med det högre av nämnda belopp. Medel för ändamålet har sedan budgetåret 1953/54 anvisats under ett särskilt riksstatsanslag, Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag. För budgetåret 1953/54 var anslaget, som då inkluderade vissa retroaktiva bidrag, upptaget med 156 000 kronor; nettoutgiften för samma budgetår uppgick till 127 246 kronor. För innevarande budgetår är anslaget uppfört med 140 000 kronor (statsliggaren s. 688).

Vid 1953 års riksdag beslöts också att för försöksdistriktens del införa bland annat ett särskilt tilläggsbidrag till det för folkskolan utgående statsbidraget till lokaler och inventarier. Gällande bestämmelse härom har följande lydelse.

Till bestridande av kostnader för anskaffande av nya skollokaler åt försöksdistrikt — eller, där försöksverksamheten icke omfattar hela distriktet, motsvarande skolområde eller överläroverksdistrikt — genom nybyggnad eller om- och tillbyggnad eller genom ianspråktagande av kommunal byggnad eller inköp av annan befintlig byggnad samt för utförande av mera omfattande ändrings- och reparationsarbeten å befintliga skollokaler ävensom för anskaffande av den första uppsättningen inventarier till klassrum, gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök samt, såvitt gäller den förberedande yrkesundervisningen, till skolverkstäder och andra lärosalar för denna undervisning må — oavsett för vilket eller vilka stadier av försöksdistriktets (skolområdets, överläroverksdistriktets) skolväsen lokalerna äro avsedda — utöver statsbidrag enligt kungörelsen den 31 december 1945 (nr 882) angående statsbidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet utgå särskilt statsbidrag, motsvarande 8 procent av det statsbidragsbelopp, som utgår enligt nyssnämnda kungörelse.

Till bestridande av kostnader för anskaffande av den första uppsättningen nödvändiga inventarier i undervisningslokaler för klass 9 y må efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall statsbidrag utgå jämväl, då förutsättningar för statsbidrag enligt bestämmelserna i nyssnämnda kungörelse ej föreligga.

F ö r s l a g. Beträffande anslaget till försökskostnadsbidrag för budgetåret 1955/56 har *skolöverstyrelsen* i sina ordinarie anslagsäskanden föreslagit en av det ökande elevantalet på högstadiet betingad höjning av anslaget med 60 000 kronor till 200 000 kronor.

I förslaget till försöksskolebestämmelser förordar överstyrelsen vidare, att försöksdistrikt skall kunna få ett utöver förut angivna belopp förhöjt försökskostnadsbidrag, om Kungl. Maj:ts med hänsyn till skatteunderlag eller andra liknande förhållanden så prövar skäligt. För ändamålet beräknar överstyrelsen för nästa budgetår en anslagshöjning med 60 000 kronor utöver det förut angivna beloppet av 200 000 kronor. Till stöd härför anför överstyrelsen följande.

I motionen II: 135 till 1954 års riksdag hemställdes, att till försöksdistrikt med särskilt omfattande glesbebyggelse, högt skattetryck eller andra speciella svårigheter, efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall finge utgå försökskostnadsbidrag med upp till 22 kronor i stad eller köping och upp till 33 kronor i landsbygdsdistrikt per elev och år.

I utlåtande 1954: 8 avstyrkte statsutskottet motionen under hänvisning bland annat till att det för försöksdistrikten gällande särskilda statsbidragssystemet, vari försökskostnadsbidraget utgjorde ett led, borde i oförändrat skick prövas under den av 1953 års riksdag beslutade tidsperioden. Utskottet förutsatte emellertid, att vid den omprövning av hithörande statsbidragsfrågor, som komme att verkställas, behovet av att differentiera statsbidragen efter distriktens för försöksverksamhetens bedrivande varierande förutsättningar i ekonomiska och andra hänseenden upptoges till förnyat övervägande med ledning av då vunna erfarenheter samt med beaktande av övriga på förevarande spörsmål inverkan omständigheter.

Vid avvägningen av den kompensation för merkostnader till följd av försöksverksamheten, som beslutats av 1953 års riksdag, har hänsyn icke ansetts böra tagas till olika förutsättningar försöksdistrikten emellan i annan mån, än att försökskostnadsbidraget differentierats efter geografiska grunder. Såsom i motionen framhållits torde emellertid särskilt i kommuner med svagt skatteunderlag eller i övrigt mindre tillfredsställande ekonomiska förhållanden försöksverksamheten icke sällan draga dryga kostnader, som endast ofullständigt täckes av författningsenligt utgående statsbidrag. I likhet med motionären finner överstyrelsen det därför angeläget att åtgärder vidtages, som i möjligaste mån undanröjer de ekonomiska konsekvenserna i angivna hänseende.

Beträffande den förut återgivna bestämmelsen om bidrag till lokaler och inventarier föreslår överstyrelsen ett tillägg av innebörd, att efter Kungl. Maj:ts prövning statsbidrag skall få utgå jämväl till anskaffande av den första uppsättningen nödvändiga inventarier och undervisningsmateriel för sådan undervisning i yrkesarbete eller praktiskt läroämne, som ej är anknuten till viss undervisningslokal.

D. Övriga frågor

a) Inrättande av parallellavdelningar

Enligt de för folkskolestadiet nu gällande anvisningarna beträffande lärjungarnas fördelning på läraravdelningar m. m. (kungörelsen 1950: 137) må vid skola eller skolenhet, där lärjungeantalet ej överstiger sammanlagt 500, inom varje årsklass inrättas en parallellavdelning för varje påbörjat 35-tal lärjungar. Överstiger lärjungeantalet 500 bör medeltalet lärjungar i läraravdelningarna på folkskolestadiet icke understiga 32. För försöksskolans högstadium finnes inga särskilda bestämmelser i detta hänseende. *Skolöverstyrelsen* föreslår nu beträffande högstadiet, att klassavdelning skall få uppdelas i parallellavdelningar för varje påbörjat 30-tal lärjungar.

b) Pedagogiskt samarbete

Enligt § 43 mom. 5 folkskolestadgan må skolstyrelse efter bemyndigande av vederbörande folkskolinspektör förordna om undervisningens inställande högst tre dagar under ett läsår för att bereda lärare tillfälle att under pågående termin deltaga i kurser eller möten, som är av betydelse för hans lärarverksamhet. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 11 september 1953 äger skolöverstyrelsen medge, att undervisningen vid försöksskola må därutöver inställas högst två dagar under ett läsår för att bereda lärare tillfälle att åhöra annan lärares undervisning. Detta beslut har anmälts för riksdagen i propositionen 1954: 137 (s. 26). *Skolöverstyrelsen* föreslår nu att bemyndigandet av den 11 september 1953 skall gälla även för att bereda lärare tillfälle att deltaga i kurser eller möten av betydelse för försöksverksamheten.

c) Nedsättning av undervisningsskyldighet

Enligt § 133 mom. 9 läroverksstadgan må för lärare, som ålagts omfattande arbetsuppgifter utom den egentliga undervisningstiden, den eljest stadgade undervisningsskyldigheten kunna minskas, dock icke utan skolöverstyrelsens medgivande med mera än två undervisningstimmar per vecka. Enligt § 72 mom. 3 stadgan för kommunala realskolor kan, då särskilda skäl prövas föreligga, minskning av den stadgade undervisningsskyldigheten för ämneslärare medges av skolöverstyrelsen, dock ej med mer än högst två undervisningstimmar i veckan i varje särskilt fall. Någon motsvarande föreskrift för försöksskolans högstadium har icke intagits i nu gällande försöksskolebestämmelser. *Skolöverstyrelsen* förklarar, att det hittills rätt tvekan, om överstyrelsen haft möjlighet att nedsätta undervisningsskyldigheten för lärare med speciella arbetsuppgifter på högstadiet. Överstyrelsen föreslår nu för högstadiet en föreskrift av samma innebörd som den för realskolorna i detta hänseende gällande bestämmelsen.

d) Fyllnadstjänstgöring

Enligt gällande försöksskolebestämmelser må i tjänst som lärare i läroämnen vid statlig eller högre kommunal skola inräknas undervisning i kunskapsämnen på försöksskolas högstadium eller, beträffande undervisning i engelska, på försöksskolas mellanstadium eller inom folkskolan i övrigt. Har lärare i läroämnen vid statlig eller högre kommunal skola dylik fyllnadstjänstgöring, må lärare vid försöksskolan fullgöra viss del av sin undervisningsskyldighet vid den högre skolan. *Skolöverstyrelsen* föreslår att dessa bestämmelser kompletteras med en föreskrift av innebörd, att i heltidstjänst i läroämnen vid försöksskola skall kunna efter medgivande av överstyrelsen inräknas tjänstgöring i läroämnen vid statlig eller högre kommunal skola även i andra fall än som avses i nu gällande bestämmelser.

e) Språktillägg och flyttningskostnadsersättning

I anslutning till 1954 års riksdags beslut rörande folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m. (prop. 160, SU 140, Rskr 326) har i 23 § 4 mom. avlöningsreglementet för folkskolan (Arf) och 12 § tilläggsbestämmelserna till Arf införts föreskrifter om språktillägg, innebärande att dylikt tillägg skall utgå till lärare vid folkskola, mindre folkskola eller småskola inom vissa av rikets nordligaste gränsorter. Tilläggsbeloppet utgör för ordinarie och extra ordinarie lärare 600 kronor per läsår och för extra lärare med föreskriven examen 2 kronor 20 öre per anställningsdag.

Enligt 25 § Arf utgår ersättning för flyttningskostnad endast då ordinarie lärare i folkskolan förflyttas på grund av indragning av övertalig tjänst eller eljest utan egen ansökan eller därom uttryckt önskan samt under förutsättning att förflyttningen medför ändring av stationeringsort eller innebär åläggande att byta bostad. För lärare, å vilken statens allmänna avlöningsreglemente (Saar) är tillämpligt, utgår flyttningskostnadsersättning enligt 33 § 3 mom. Saar, innebärande bland annat, att dylik ersättning utgår jämväl då ordinarie eller extra ordinarie lärare skall tillträda högre tjänst, som avses i Saar (dock ej vid befordran inom reglerad befordringsgång), eller till- eller frånträda förordnande å högre dylik tjänst.

Då grunderna beträffande anställnings- och avlöningsförhållanden m. m. för lärarna på försöksskolans högstadium år 1951 prövades av riksdagen (prop. 155, SU 126, Rskr 207), erhöll Kungl. Maj:t bemyndigande att besluta rörande tillämpning av Saar och Arf å nämnda lärare. Enligt gällande försöksskolebestämmelser skall för lärare i kunskapsämnen och folkskollärare i 23 lönegraden Arf och med stöd av detta utfärdade författningar äga motsvarande tillämpning, dock att dels lärare skall placeras och uppflyttas i löneklass på sätt som enligt Saar gäller för motsvarande lärare vid kommunal realskola, dels ordinarie adjunkt eller ämneslärare skall vara underkastad samma förflyttningsskyldighet som enligt 13 § B. Saar gäller för ordinarie lärare vid högre kommunal skola, dels ock lönetillägg enligt 23 § Arf icke skall tillkomma ifrågavarande lärare. För folkskollärare i 23 lönegraden gäller dessutom vissa av Kungl. Maj:t den 4 juni 1954 meddelade bestämmelser angående bland annat lön under tjänstledighet samt förflyttningsskyldighet (statsliggaren s. 687 och 688).

Skolöverstyrelsen föreslår nu att språktillägg skall inom de ifrågavarande orterna få utgå till folkskollärare i 23 lönegraden och till folkskollärare med full tjänstgöring på högstadiet (för folkskollärare med tjänstgöring av sistnämnda slag gäller kungl. brev den 6 juni 1952 angående avlöningsförmåner för folkskollärare vid full tjänstgöring vid högre skola, statsliggaren s. 617). Överstyrelsen åberopar svårigheterna att förvärva kvalificerade lärare till dessa trakter samt framhåller, att för folkskollärare tjänstgöring på högstadiet i vissa fall medför sämre löneförmåner än inom folkskolan i övrigt, därest språktillägget bortfaller; i andra fall blir löneökningen väl blygsam.

Överstyrelsen föreslår vidare, att lärare på högstadiet skall äga åtnjuta ersättning för flyttningskostnad samt rätt till anstånd med ändring av stationeringsort enligt de för lärare vid kommunala realskolor gällande grunderna.

f) Försöksskolebestämmelsernas giltighet

Skolöverstyrelsen föreslår, att försöksskolebestämmelserna med de av överstyrelsen förordade ändringarna och tilläggen skall gälla från och med den 1 juli 1955, dock att vissa av överstyrelsen föreslagna bestämmelser rörande pension avses skola lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1951.

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen kan *u n d e r v i s n i n g e n* i *y r k e s ä m n e n* (yrketeori och yrkespraktik) i försöksskolans klass 9 y enligt *nu gällande bestämmelser* bestridas på följande olika sätt och med statsbidrag enligt följande olika grunder:

a) I *heltidstjänst i kunskapsämnen vid försöksskola* må inräknas undervisning i yrkesämnen vid skolan med högst en tredjedel av det sammanlagda antalet veckotimmar på tjänsten (15 § tredje st.). *Statsbidrag* till avlöning åt lärare i kunskapsämnen utgår med 100 procent (22 § 1 mom.).

b) I *övningslärartjänst vid försöksskola*, med vilken är förenad undervisningsskyldighet i övningsämne minst 8 veckotimmar, må därutöver inräknas undervisning i yrkesämnen vid skolan, dock ej med högre timtal än vad som motsvarar timtalet för övningsämnet eller övningsämnena (16 §). *Statsbidrag* till avlöning åt övningslärare utgår enligt folkskolans grunder, alltså med 78 procent (22 § 2 mom.).

c) Undervisning i yrkesämne må såsom *fyllnadstjänstgöring* inräknas i *tjänst som fast anställd yrkeslärare vid central verkstadsskola*, i *övningslärartjänst vid statlig eller högre kommunal skola* eller *folk- och fortsättningskola* enligt de bestämmelser, som angivits under b), samt — i en omfattning motsvarande högst en tredjedel av det sammanlagda antalet veckotimmar på tjänsten — i *tjänst som lärare i läroämnena vid statlig eller högre kommunal skola* (20 §). Försöksdistriktet har att till den skola, vid vilken tjänsten är placerad, utge ersättning med belopp, motsvarande det

timarvode, som skulle ha utgått, därest läraren fullgjort ifrågavarande undervisning såsom tilläggstimmar vid den egna skolan. Till dylik ersättning utgår *statsbidrag* enligt de grunder, som anges i det följande under d) (23 § 2 mom.).

d) Undervisningen i yrkesämnen bestrides i övrigt av *yrkeslärare*, för vilka inga av Kungl. Maj:t meddelade avlöningsbestämmelser gäller (17—19 §§). Till avlöning åt yrkeslärare utgår *statsbidrag* med belopp motsvarande skolans samtliga kostnader för ändamålet, dock med högst 7 kronor 40 öre för undervisningstimme (till kommunal yrkesskola utgår nu *statsbidrag* med 78 procent av totalkostnaderna, dock med högst 5 kronor 75 öre för undervisningstimme). Finnes det vara av betydelse för yrkesundervisningens ändamålsenliga bedrivande att anställa lärare med särskild kompetens eller särskilda kvalifikationer eller föreligger eljest särskilda skäl, äger Kungl. Maj:t medge *statsbidrag* med högre belopp per undervisningstimme än nyss sagts (22 § 3 mom.).

e) Till avlöning åt lärare i sådan yrkesavdelning (klassavdelning) i *kommunal anstalt för yrkesundervisning*, som till mer än hälften består av elever, vilka i skolpliktshänseende tillhör klass 9 y i försöksskola, utgår *statsbidrag* med under d) angivet belopp.

Skolöverstyrelsen har nu föreslagit en provisorisk tjänste- och lönereglering för lärare i klass 9 y, innebärande dels inrättande av lönegradsplacerade yrkeslärartjänster, dels inrättande av särskilda adjunkts- och ämneslärartjänster för undervisning i de yrkesteoretiska ämnena, dels ock införande av möjlighet att för undervisning i husligt arbete anställa yrkeslärare såsom övningslärare med tjänstgörings- och avlöningsförhållanden anknutna till de för övningslärare i hushållsgöromål och kvinnlig slöjd vid kommunal flickskola gällande grunderna. Mot detta förslag har vid remissbehandlingen starka betänkligheter anförts av statskontoret och statens lönenämnd. Statskontoret har sålunda bestämt avstyrkt bifall till förslaget, medan lönenämnden för sin del, utan att ha blivit övertygad om att tiden är mogen för en reglering av hithörande spörsmål i enlighet med överstyrelsens förslag, icke velat motsätta sig ett genomförande av detta, dock med vissa jämkningar i olika hänseenden.

För egen del finner jag mig icke kunna biträda överstyrelsens ifrågavarande förslag. Det är enligt min mening ej välbetänkt att i nuvarande läge, innan frågan om en tjänste- och lönereglering för de kommunala yrkeskolornas yrkeslärare prövats, genomföra en dylik provisorisk reglering för försöksskolans yrkeslärare. Jag har vidare icke blivit övertygad om behovet och lämpligheten av att för den förberedande undervisningen i yrkesteoretiska ämnen i klass 9 y inrätta särskilda adjunkts- och ämneslärartjänster efter förebild av förhållandena vid de praktiska kommunala realskolorna. Jag anser mig icke heller kunna tillstyrka den av överstyrelsen föreslagna särställningen för yrkeslärare i husligt arbete.

Med hänsyn till vikten av att försöken med den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och att försöksdistriktens möjligheter att rekrytera lärare för denna undervisning på allt sätt underlättas, har jag emellertid övervägt vilka anordningar i detta syfte, som lämpligen kan vidtagas utan att frågan om en fastare reglering av de som skolväsendet kommunalt anställda yrkeslärarnas tjänstgörings- och avlöningsförhållanden föregripes. Det måste härvid beaktas, bland annat, att försöksskolorna till stor del är belägna på orter, där undervisning i öv-

rigt på högstadienivån antingen helt saknas eller ock är anordnad i begränsad utsträckning och där alltså tillgången på lärare utanför försöks-skolan är av liten omfattning. För lärarrekruteringen och för ett ändamåls-enligt utnyttjande av den disponibla arbetskraften är det av vikt att kunna genom olika kombinationer bereda lärarna full tjänstgöring. I detta syfte är bland annat möjligheterna till fyllnadstjänstgöring av icke oväsentlig betydelse. De nuvarande, till sin konstruktion rätt olika anordningarna för att bestrida den förberedande yrkesundervisningen får ses mot bakgrunden av dessa förhållanden. Det är önskvärt, att dessa anordningar i organisa-toriskt hänseende icke ytterligare kompliceras. Jag har emellertid funnit det möjligt att medelst vissa mindre jämkningar av de nuvarande bestä-melserna åstadkomma tills vidare godtagbara lösningar av de problem, som på detta område är mest trängande.

Samtidigt med dessa jämkningar bör i anslutning till den statsbidrags-reform för de kommunala yrkesskolorna, som i annat sammanhang föreslås, genomföras en omläggning av statsbidragsgrunderna för den förberedande yrkesundervisningen i syfte att bereda skoldistriktet full ersättning för de avlöningskostnader, som kan anses böra rimligen följa med denna undervisning. Omläggningen av statsbidragsgrunderna syftar främst på bidraget till kostnaderna för avlöning av yrkeslärare, där 100-procentsregeln hittills stått i relation till maximeringen av motsvarande statsbidrag vid de kom-munala yrkesskolorna.

Med dessa utgångspunkter har jag ansett mig böra föreslå följande ändringar beträffande de nyss under a) — e) angivna anordningarna.

a) Den rent yrkesteoretiska undervisningen i klass 9 y är för närvarande av större omfattning endast på handelslinjen. Det är också främst på denna linje, som det torde föreligga ett klart motiverat behov av att i vissa ämnen ha tillgång till lärare med högre kompetens än vad egentliga yrkeslärare i regel besitter. Med hänsyn härtill bör möjligheten att i *lärartjänst i kun-skapsämnen* inräkna undervisning i yrkesämnen utökas till att omfatta högst två tredjedelar av det sammanlagda antalet veckotimmar på tjänsten, såvitt gäller de rent yrkesteoretiska ämnena på handelslinjen (enligt gäl-lande förebild till timplanen för klass 9 y: handelsräkning, handelslära, rä-kenskapslära, ekonomisk geografi och affärskorrespondens). Därest dylik tjänst med mer än en tredjedel av undervisningsskyldigheten i yrkesämnen ledigförklaras i ämneskombination, som är tillåten för ordinarie adjunks-tjänst (se läroverksstadgan § 175 mom. 3) eller för ämneslärartjänst (se statsloggaren s. 631) vid praktisk kommunal realskola, bör den få vara ordi-narie, om denna anställningsform eljest gäller för tjänsten. Fastställer överstyrelsen inom ramen av ifrågavarande ämnen på handelslinjen annan äm-neskombination än de nyss åsyftade, bör tills vidare endast icke-ordinarie anställning medges. I övrigt bör de enligt a) nu gällande bestämmelserna — även i fråga om *statsbidrag* — alltjämt gälla. Dock torde Kungl. Maj:t böra äga att, om särskilda skäl föreligger, efter prövning i det enskilda fallet medge inräkning av yrkesämnen upp till högst två tredjedelar av under-visningsskyldigheten även i fråga om andra yrkesteoretiska ämnen än förut angivits. Ett dylikt bemyndigande synes erforderligt bland annat med hän-syn till att tid efter annan försök med nya linjegränar inom klass 9 y prövas och timplanerna ändras.

b) På grund av att lärarna i husligt arbete mera sällan har dubbelkom-petens (i både hushållsgöromål och sömnad), torde det i de mindre och medelstora försöksdistriktet vara förenat med svårigheter att åstadkom-

ma fulltidstjänstgöring för en yrkeslärare i husligt arbete. Antalet timmar enligt nu gällande förebild till timplanen är på husmodersgrenen i hushåll 16 och i sömnad och barnavård 7 samt på lanthushållsgrenen i hushåll 13, i sömnad och barnavård 6 och i trädgårdsskötsel m. m. 4. Med hänsyn härtill torde det vara nödvändigt att i större utsträckning än beträffande andra yrkesämnen utnyttja *övningslärare* för undervisningen i husligt arbete. För att därvid möjliggöra en tillfredsställande lärarekrytering torde den nuvarande regeln, att antalet veckotimmar i yrkesämnen för övningslärare ej får överstiga antalet veckotimmar i övningsämnen, böra hävas såvitt gäller yrkesämnen i husligt arbete. Den grundläggande bestämmelsen om att det alltid skall ingå minst 8 veckotimmar övningsämnen i övningslärartjänst bör däremot bibehållas. Nuvarande grunder för *statsbidrag* till avlöning åt övningslärare torde böra bibehållas.

c) De nuvarande organisatoriska bestämmelserna om *fyllnadstjänstgöring* i yrkesämnen synes icke böra ändras. De jämkningar, som under a) och b) föreslagits med avseende å möjligheterna för lärare i kunskapsämnen och övningslärare vid den egna försöksskolan att undervisa i yrkesämnen, bör alltså icke gälla beträffande motsvarande fyllnadstjänstgöringsfall. Med utgångspunkt i den vid 1953 års riksdag tills vidare antagna principen, att *statsbidrag* till avlöning åt lärare för den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y skall utgå med 100 procent och med hänsyn till vad jag i det följande under d) ämnar föreslå, torde *statsbidrag* till den ersättning, som försöksdistrikt enligt vederbörliga bestämmelser har att utge för fyllnadstjänstgöringen, böra tills vidare utgå med 100 procent.

d) Vid en omprövning av grunderna för *statsbidraget* till kostnaderna för avlöning åt *yrkeslärare* synes mig särskilt följande omständigheter böra beaktas. Med nuvarande *statsbidrags*belopp — högst 7 kronor 40 öre per undervisningstimme — torde försöksdistrikten icke utan förhållandevis betydande egna ekonomiska insatser kunna ge sina yrkeslärare någon fastare anställning. Ehuru det nuvarande *statsbidrags*beloppet formellt är avsett att utgöra 100 procent av avlöningskostnaderna, torde det i de flesta fall icke räcka ens till timarvodesavlöning. I annat sammanhang föreslås nu en förbättring av *statsbidraget* till de kommunala yrkesskolorna, bland annat för avlöningskostnader. Förslaget innebär på denna punkt också en väsentlig förenkling av *statsbidragssystemet*. Även för försöksskolans klass 9 y synes det vara motiverat såväl att lyfta *statsbidrags*nivån upp till den antagliga verkliga och samtidigt från det allmännas synpunkter godtagbara lönekostnadsnivån som att förenkla *statsbidragssystemet*; den nuvarande maximeringen av *statsbidrags*beloppet per undervisningstimme medför självklart komplicerade *statsbidrags*rekvisitioner och tidsödande granskning.

Den grundläggande *statsbidrags*regeln bör, liksom hittills, tills vidare vara, att *statsbidraget* till kostnaderna för avlöning åt yrkeslärare skall utgå med belopp motsvarande distriktets samtliga kostnader för ändamålet. När det sedan gäller den erforderliga maximeringen av *statsbidraget*, synes i första hand den ändringen böra vidtagas, att *bidraget* bestämmas per veckotimme, som anges i den för undervisningen i vederbörlig ordning fastställda timplanen, i stället för såsom nu per fullgjord undervisningstimme. Genom denna ändring kommer *statsbidrag* att beräknas även för avlöning under helgdagar, lov eller motsvarande ledighet, vilket från rekryteringssynpunkt är av betydelse. Det är vidare väsentligt enklare att

beräkna totalantalet veckotimmar i yrkesämnen med avdrag för de veckotimmar, som bestritts enligt a)—c), än att göra motsvarande uträkning med avseende å antalet undervisningstimmar.

Det synes vidare lämpligt, att maximeringen av statsbidraget i förhållande till distriktets verkliga kostnader icke, såsom nu, göres för varje timme utan att den i stället tar sikte på det sammanlagda belopp, som för helt redovisningsår skall utgå i statsbidrag för ifrågavarande, i gällande timplan upptagna veckotimmar. Genom en dylik maximering möjliggöres för distriktet att, inom ramen för det relativt lätt uppskattade totalbidraget för redovisningsåret, själv göra den differentiering av avlöningen, som kan finnas påkallad vid anställande av den för skilda slag av yrkesundervisning erforderliga arbetskraften. Vidare underlättas statsbidragsrekvisitionen och granskningen av densamma högst väsentligt.

Vad därefter gäller storleken av det statsbidragsbelopp per veckotimme, som skall reglera storleken av det maximala statsbidraget för helt redovisningsår, må följande synpunkter anföras. Beloppet torde bära ortsgrupperas men däremot icke i övrigt differentieras; en gradering alltefter yrkesgren torde med hänsyn till den mångförgrenade verksamheten i klass 9 y icke kunna genomföras på ett rättvist sätt och torde för övrigt icke vara ändamålsenlig för att få fram ett tillfredsställande men samtidigt enkelt statsbidragssystem. Det bör vidare beaktas att det i vissa fall kan bli nödvändigt att såsom timlärare i de yrkesteoretiska ämnena anlita relativt högt avlönad arbetskraft, exempelvis adjunks- eller ämneslärarkompetenta lärare, vilka kan förutsättas kräva timarvode såsom för övertimmar vid den egna skolan, medan i andra fall åter förhållandevis billig arbetskraft kan utnyttjas. I praktiken torde avlöningskostnaderna för den förberedande yrkesundervisningen alltså spridas över en ganska vid skala, såväl i fråga om själva avlöningsnivån som beträffande begreppet full tjänstgöring (exempelvis för adjunks- och ämneslärarkompetenta lärare genomsnittligt 21,5—26,5 veckotimmar, för övningslärare 30 veckotimmar, för vissa yrkeslärare 37—45 veckotimmar). För att rekrytera ett tillfredsställande urval av yrkeslärare för olika grenar kan det vara nödvändigt för distriktet att bereda lärare en fastare anställning medelst vissa avlöningsförmåner under tjänstledighet, sjukdom, o. d. Statsbidraget bör rimligen avses skola innefatta täckning även för dylika kostnader.

Med dessa överväganden har jag ansett mig böra föreslå, att ifrågavarande statsbidragsbelopp per veckotimme avväges till följande belopp i kronor räknat:

Ortsgrupp			
2	3	4	5
370	385	400	415

Krontalen utgör ungefär 1/35 av belopp mellan 22 och 23 löneklassen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om erforderliga jämkningar av dessa krontal i den mån så påkallas med hänsyn till ändringar av den för statstjänstemännen gällande allmänna lönenivån.

e) För att icke vid försöksverksamhetens bedrivande valet mellan att anordna den förberedande yrkesundervisningen i försöksskolan och att förlägga den till *kommunal yrkesskola* skall influeras av ekonomiska synpunkter, bör tills vidare alltjämt gälla den principen, att till avlöning åt lärare i sådan yrkesavdelning vid kommunal yrkesskola, som till mer än hälften av det för avdelningen normala elevantalet består av elever, vilka i skolpliktshänseende tillhör klass 9 y i försöksskola, *statsbidrag* skall utgå

med 100 procent av avlöningskostnaderna. För här avsedd yrkesskolavdelning bör alltså det statsbidrag till avlöningskostnader, som i annat sammanhang föreslås, uppräknas till 100 procent.

Med anledning av den av Stockholms folkskoledirektion i samband med remissbehandlingen gjorda framställningen rörande bland annat statsbidrag till avlöning åt lärare i praktiska ämnen på den praktiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm förordar jag, att den nu gällande statsbidragsgrunden omläggas i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående förordat. Statsbidrag bör således utgå med 78 procent av distriktets kostnader för ändamålet, dock ej med högre sammanlagt belopp för redovisningsår än som motsvarar ett visst statsbidragsbelopp per veckotimme. Sistnämnda belopp synes böra avvägas till 320 kronor. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att bestämma det högsta antal veckotimmar per läsår, för vilket statsbidrag må utgå.

Merkostnaderna för den omläggning av statsbidragsgrunderna för avlöning åt yrkeslärare, som jag nu förordat, synes för nästa redovisningsår kunna uppskattas till ett sammanlagt belopp av mellan 200 000 och 250 000 kronor.

Jag biträder skolöverstyrelsens förslag, att från och med nästa budgetår ordinarie övningslärartjänster skall få inrättas på försökskolans högstadium. Jag har icke heller någon erinran mot förslaget, att bestämmelserna om undervisningsskyldighet för gymnastiklärare på högstadiet utformas så, att lärare, vilken handhar planläggning och övervakande av elevernas friluftsverksamhet, för dessa uppgifter må tillgodoräkna veckotimmar enligt samma grunder, som i detta hänseende gäller för gymnastiklärare vid kommunal realskola. Jag får i anslutning härtill anmäla, att skolöverstyrelsen och statskontoret i annat sammanhang tillstyrkt bifall till en ansökning av Sköns försöksdistrikt om rätt till här avsedd tillgodoräkning för en gymnastiklärare under redovisningsåret 1954/55. Om ej riksdagen framställer någon erinran däremot, torde Kungl. Maj:t vilja bifalla denna ansökning och eventuellt andra liknande ansökningar, som kan komma att göras för innevarande redovisningsår.

Den automatiska ökningen för nästa budgetår av medelsanvisningen under förslagsanslaget till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag torde i enlighet med skolöverstyrelsens beräkningar böra uppskattas till 60 000 kronor. Skolöverstyrelsen har på denna punkt vidare föreslagit, att försöksdistrikt skall kunna få ett utöver det enligt gällande grunder utgående bidraget förhöjt bidragsbelopp, om Kungl. Maj:t så prövar skäligt med hänsyn till skatteunderlag eller andra liknande förhållanden. För detta ändamål har överstyrelsen beräknat en anslagshöjning med ytterligare 60 000 kronor. Jag finner mig emellertid icke böra tillstyrka någon ändring beträffande grunderna för försökskostnadsbidragets storlek. Förevarande anslag, som nu är uppfört med 140 000 kronor, torde alltså för nästa budgetår böra höjas med 60 000 kronor till 200 000 kronor.

Jag anser mig böra biträda överstyrelsens förslag, att Kungl. Maj:t skall äga att efter prövning i varje särskilt fall medge bidrag till den första uppsättningen nödvändiga inventarier och undervisningsmateriel för sådan undervisning, som ej är anknuten till

viss undervisningslokal. Denna bidragsmöjlighet bör dock enligt min mening endast gälla den förberedande yrkesundervisningen i klass 9 y och den torde, såsom statsbidragssakkunniga framhållit, i fråga om undervisningsmateriel endast böra avse stadigvarande dylik materiel. Förevarande bidrag, som innebär en komplettering av det för folkskolan utgående byggnadsbidraget, avses skola beräknas enligt samma grunder, som gäller för sistnämnda bidrag.

I fråga om grunderna för inrättande av parallellavdelningar på försöksskolans högstadium har skolöverstyrelsen föreslagit en regel av innebörd, att parallellavdelning skall få inrättas för varje påbörjat 30-tal elever. För egen del anser jag mig i nuvarande läge, med hänsyn bland annat till rådande lärarbrist inom skolväsendet, icke kunna för försöksskolans högstadium i princip förorda ett lägre delningstal än det som för närvarande tillämpas beträffande de med högstadiet parallella skolformerna. Som huvudregel bör alltså gälla, att parallellavdelning må inrättas för varje påbörjat 35-tal lärjungar. Det synes mig dock angeläget att undantag göres för odifferentierade klasser på högstadiet. I dylika klasser bör parallellavdelning få inrättas för varje påbörjat 30-tal elever.

Beträffande förstärkningsanordningar i försöksskolan torde det liksom hittills få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i dylikt hänseende gäller för de högre skolornas motsvarande stadium.

Jag har ingen erinran mot att den genom Kungl. Maj:ts beslut den 11 september 1953 medgivna möjligheten att i försöksdistrikt inställa undervisningen högst två dagar per läsår för visst pedagogiskt samarbete får utnyttjas även för att ge lärare tillfälle att deltaga i kurser eller möten av betydelse för försöksverksamheten.

Vid 1951 års riksdag (prop. 155 s. 26) beslöts beträffande undervisningsskyldigheten för lärarna i kunskapsämnen på högstadiet, att denna skulle helt överensstämma med undervisningsskyldigheten för motsvarande lärare vid kommunala realskolor. Statsmakterna har således redan godkänt den av överstyrelsen ifrågasatta möjligheten att i särskilda fall för lärare i kunskapsämnen nedsätta den eljest stadgade undervisningsskyldigheten med högst två veckotimmar. En föreskrift rörande denna möjlighet torde böra inflyta i försöksskolebestämmelserna.

En utvidgning av möjligheterna till fyllnadstjänstgöring för lärare i kunskapsämnen på högstadiet synes angelägen bland annat från rekryteringssynpunkt. Jag har ingen erinran mot överstyrelsens förslag på denna punkt. Fyllnadstjänstgöringen bör kunna avse även annan försöksskolas högstadium.

Vid 1951 års riksdag (prop. 155 s. 30) erhöll Kungl. Maj:t bemyndigande att besluta rörande tillämpningen av Saar och Arf å högstadiets lärare i kunskapsämnen. Detta bemyndigande synes allttjämt böra gälla, enär ingetdera reglementet utan särskilda ändringar är möjligt att tillämpa beträffande ifrågavarande lärare.

Jag biträder överstyrelsens förslag rörande flyttningens kostnader samt anstånd med ändring av stationeringsort, vilket förslag

alltså bör gälla med avseende å de lönegradsplacerade lärarna på högstadiet. Språktillägg utgår enligt beslut vid fjolårets riksdag till lärare i folkskolan i finskspråkiga bygder. Jag är icke beredd att förorda, att rätten till språktillägg utsträcker till att gälla för andra lärarkategorier. Beträffande folkskollärare med full tjänstgöring vid högre skolor, bland annat vid försöksskolans högstadium, får jag erinra om att det enligt beslut vid 1950 års riksdag (prop. 185, SU 163, Rskr 299) och 1952 års riksdag (prop. 153, SU 175, Rskr 334) ankommer på Kungl. Maj:t att bestämma storleken av de tilläggsarvoden, som må utgå till dylika folkskollärare. Det torde också få ankomma på Kungl. Maj:t att senare pröva de vid remissbehandlingen gjorda framställningarna om inarbetande i försöksskolebestämmelserna av Saars föreskrifter rörande bland annat partiell tjänstledighet och tjänstledighet för studier.

Jag torde i detta sammanhang även få anmäla ett här tidigare icke berört spörsmål, nämligen frågan om utbyte av ordinarie lärartjänst i kunskapsämnen mot extra ordinarie dylik tjänst på högstadiet. Enligt beslut vid 1952 års riksdag (prop. 153, SU 175, Rskr 334) må såsom ett led i åtgärderna för avhjälpande av lärarbristen vid de högre skolorna sådant utbyte ske beträffande visst antal ordinarie lärartjänster vid allmänna läroverk, högre kommunala skolor m.fl. läroanstalter. Närmare bestämmelser härom har intagits i kungl. brev den 19 december 1952 (statsliggaren s. 619). Den huvudsakliga innebörden av dessa bestämmelser är, att ordinarie tjänst, som varit ledigförklarad minst två gånger under loppet av minst ett år utan att kunna besättas med ordinarie innehavare, må kunna utbytas mot extra ordinarie tjänst med samma lönegradsnummer eller mot extra ordinarie tjänst med det lägre av de två för ordinarie tjänst av motsvarande slag gällande lönegradsnumren. Till utbytestjänst som adjunkt i Ce 27 må därvid ifrågakomma även den, som ej genomgått praktisk lärarkurs (provår) och till utbytestjänst som ämneslärare i Ce 25 även den, som icke i fråga om omfattningen av fullgjord tjänstgöring uppfyller kraven för extra ordinarie anställning. Från försöksdistriktens sida har framställts önskemål om möjligheter till liknande åtgärder beträffande adjunkts- och ämneslärartjänster på försöksskolans högstadium. Med hänsyn till den mycket kännbara lärarbristen på högstadiet synes dessa önskemål böra tillgodoses. Jag förordar därför, att utbyte enligt samma grunder som för de högre skolorna skall från och med nästa budgetår få ske beträffande sammanlagt 20 adjunkts- och ämneslärartjänster på försöksskolans högstadium.

I den mån jag icke i det föregående föreslagit ändring eller tillägg beträffande de av riksdagen vid skilda tillfällen godkända grunderna för högstadieverksamheten i olika hänseenden, torde de av riksdagen sålunda godkända grunderna böra gälla i oförändrad form.

Grunderna för högstadieverksamheten torde, med de ändringar och tillägg som i det föregående förordats, lämpligen böra erhålla giltighet tills vidare. De bestämmelser, som bör utfärdas med stöd av riksdagens beslut, och i övrigt erforderliga föreskrifter rörande försöksverksamheten torde liksom hittills böra sammanarbetas till särskilda försöksskolebestämmelser. I dessa torde även böra införas de föreskrifter, som påkallas i anledning av vad jag under föregående avsnitt förordat beträffande

den fackliga ledningen i försöksdistrikten. De nya försöksskolebestämmelserna torde alltså icke böra tidsbegränsas till sin giltighet utan synes böra gälla tills vidare från och med budgetåret 1955/56. Det torde få framhållas, att statsmakterna under de närmaste åren synes komma att få ta ställning till åtskilliga spörsmål, som på olika sätt sammanhänger med försöksskolebestämmelsernas utformning; jag erinrar om de frågor rörande skolväsendet, som för närvarande är föremål för överväganden inom 1951 års skolstyrelseutredning och allmänna statsbidragsutredningen samt av de särskilda statsbidragsakkunniga för skolväsendet.

Slutligen torde jag i förevarande sammanhang få erinra om att *dels* 1945 års riksdag bemyndigat Kungl. Maj:t att, där i särskilda fall omständigheterna det föranleda, besluta om statsbidrag till kommunal skola utan hinder av att någon mindre avvikelse från de av riksdagen beträffande statsbidraget fastställda grunderna och villkoren ägt rum, *dels ock* 1949 års riksdag bemyndigat Kungl. Maj:t att, då det kan finnas påkallat för att möjliggöra försöksanordningar inom skolväsendets område, medge avvikelser från bestämmelser, som tillkommit med riksdagens medverkan (1945 års åttonde huvudtitel, s. 386; 1949 års åttonde huvudtitel, s. 254). Dessa bemyndiganden torde liksom hittills böra gälla även med avseende å i särskilda fall möjligen erforderliga avvikelser från de försöksskolebestämmelser, som tillkommit med riksdagens medverkan.

Motion

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset väckt motion (II: 531), vari hemställts att riksdagen i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 120 må, utöver vad i propositionen föreslagits, besluta

att anvisa ett förslagsanslag av 60 000 kronor att efter Kungl. Maj:ts prövning fördelas som förstärkt försökskostnadsbidrag till försöksdistrikt, där detta med hänsyn till ett svagt skatteunderlag, långa avstånd eller andra liknande förhållanden prövas skäligt, samt

att språktillägg må utgå till folkskollärare i 23 lönegraden och till folkskollärare med full tjänstgöring på högstadiet i försöksdistrikt beläget inom rikets finskspråkiga bygder.

I motionen har anförts bland annat följande.

Uppenbart måste väl vara, att kostnadsökningen för skolskjutsar och inackordering blir betydligt större i distrikt med utpräglad glesbebyggelse och stora avstånd. Likaså torde det ej kunna undvikas, att samma blir förhållandet vid anskaffandet av läroböcker, förbruknings- och undervisningsmateriel, såväl i små skoldistrikt där mindre mängder av varje slag skall anskaffas som i distrikt där denna materiel skall utdistribueras till skolenheter belägna långt ifrån varandra. Jämväl i andra hänseenden torde dessa faktorer, distriktens storlek i fråga om å ena sidan folkmängd och å andra sidan ytvidd, inverka betydligt på försökskostnadernas storlek per elev. Härtill kommer, att i distrikt med svagt skatteunderlag varje höj-

ning av det kommunala medelsbehovet blir ytterligt kännbar för de enskilda skattebetalarna. I den mån rena försökskostnader tillåtes orsaka ett förhöjt medelsbehov i kommunerna, kan detta befaras få mindre önskvärda konsekvenser i fråga om kommunernas intresse för att bedriva och fullfölja försöksverksamheten.

Erinras må jämväl om att då beslutet om försöksverksamhet fattades, förutsattes det vara önskvärt, att sådan verksamhet komme att bedrivas under olika geografiska och ekonomiska betingelser. Säkerligen är det — om försöksverksamheten skall kunna leda fram till en utformning av den nya skolan som gör den tillämplig under olika betingelser — angeläget att den prövas även under förhållanden, som i och för sig är mindre gynnsamma. Fråga är väl om det ej är allra viktigast, att försöksverksamhet bedrivs just i sådana kommuner, där svårigheterna är störst. Då försöksverksamheten till sist är avsedd att tjäna hela landets undervisningsväsen, måste man starkt ifrågasätta lämpligheten av att vid reglerande av statens medverkan till försökskostnaderna dessa förhållanden ej beaktas på ett tillfredsställande sätt.

Som av ovan anförda framgår har vid riksdagsbehandlingen år 1954 förutsatts, att en omprövning av frågan om differentieringsmöjligheter av förevarande statsbidrag bör företagas. Den instans, som närmast har att följa utvecklingen på detta område, skolöverstyrelsen, har även framlagt förslag till en sådan differentiering. Det måste även vara i konsekvens med statsutskottets uttalande år 1954, att riksdagen i år beslutar i enlighet med vad av skolöverstyrelsen föreslagits.

Vid 1954 års riksdag beslöts om språktillägg till folkskollärare i den egentliga folkskolan med tjänstgöring i rikets finskspråkiga bygder. Författningarna härom har getts en sådan utformning, att de ej ansetts tillämpliga i fråga om lärare i dessa bygder med tjänstgöring på enhetsskolans högstadium. I anledning härav har skolöverstyrelsen i sin framställning hemställt, att språktillägg skall inom de ifrågavarande orterna få utgå till folkskollärare i 23 lönegraden och till folkskollärare med full tjänstgöring på högstadiet. Denna framställning har, såsom av propositionen framgår, tillstyrkts av statens lönenämnd. Det oaktat har Kungl. Maj:t ej biträtt förslaget i fråga.

Ett sådant beslut skulle enligt mitt förmenande leda till synnerligen orimliga och beklagliga konsekvenser. Jämlikt Kungl. Maj:ts kungörelse nr 496/54 erhåller folkskollärare, som tjänstgör på enhetsskolans högstadium, utöver sin avlöning ett dagarvode med 2 kronor 50 öre för tid under läsåret som han tjänstgör på högstadiet. En folkskollärare med tjänstgöring inom den egentliga folkskolan inom i detta sammanhang aktuella finskspråkiga trakter erhåller ett språktillägg av 600 kronor per år. Om han därjämte undervisar i engelska eller tyska i minst två veckotimmar, erhåller han ett ytterligare tillägg av 450 kronor. Sammanlagt innebär detta att en sådan folkskollärare erhåller ett lönetillägg av 1 050 kronor, eller närmare 400 kronor mera än vad en folkskollärare med tjänstgöring på enhetsskolans högstadium erhåller.

Rekryteringen av lärare i allmänhet är synnerligen besvärlig i de finskspråkiga delarna av landet. Dessa svårigheter är synnerligen accentuerade i fråga om rekrytering av lärare till enhetsskolans högstadium, framför allt vad gäller lärare med för stadiet föreskriven kompetens. Inom

Hietaniemi försöksdistrikt tjänstgör sålunda innevarande läsår endast en lärare med akademisk examen. Övriga tjänster upprätthålles av folkskollärare, som av skolöverstyrelsen erhållit föreskriven dispens. Därest dessa folkskollärare i fortsättningen skall komma i åtnjutande av avlöningsförmåner, som är sämre än vad som tillkommer deras kolleger på mellanstaadiet inom distriktet, liksom folkskollärare i allmänhet inom närbelägna skoldistrikt — även sådana med tjänstgöring helt eller delvis i 7:e klassen vid traditionsbundna skolor — får detta med säkerhet mindre önskvärda konsekvenser. De redan tidigare synnerligen stora rekryteringssvårigheterna får beräknas bli ännu större. Detta kan näppeligen undvikas gå ut över försöksverksamheten som sådan och bli en belastning för densamma. Det måste även medföra svårigheter i framtiden för de elever det närmast här gäller.

Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m.

Detta reservationsanslag är nu uppfört med 600 000 kronor. Kungl. Maj:ts förevarande förslag innebär oförändrad medelsanvisning. Beträffande den beräknade dispositionen av anslaget för nästa budgetår torde få hänvisas till den i åttonde huvudtiteln, punkten 178, s. 348—357, lämnade redogörelsen.

Utskottet

Den av skolöverstyrelsen avgivna redogörelsen för erfarenheterna av den allmänna försöksverksamheten avser försöksåret 1953/54. Under nämnda läsår har försöksverksamheten med nioårig enhetskola i de tidigast startande försöksdistrikten nått upp i klass 9, innebärande bland annat att för första gången verkställdes försök med förberedande yrkesutbildning i klass 9 y.

Vad departementschefen i propositionen nr 120 anfört i anslutning till nämnda redogörelse har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet vill emellertid beträffande ett par av departementschefen icke särskilt kommenterade punkter i redogörelsen anföra följande.

Skolöverstyrelsen framhåller bland annat, att det angelägna syftet att tillförsäkra det praktiska livet dess rättmätiga andel av allmänbegåvningarna knappast kan förverkligas med mindre 9 y-linjen i första hand avses för »tidigt yrkesmogna och väl kvalificerade elever». Den egentliga y-linjen bör, fortsätter överstyrelsen, på samma sätt som g-linjen vara en tillvalslinje i ordets egentliga bemärkelse och icke såsom hittills till stor del en uppsamlingsplats för elever, som icke förmått hävda sig på övriga linjer. För att kunna locka till sig en större del allmänbegåvningar bör i direkt anslutning till klass 9 y ordnas kompletteringsmöjligheter med inriktning på fortsatt praktisk utbildning av kvalificerat slag, även sådan av gymnasial

karaktär. Inte heller bör, anför överstyrelsen därjämte, den egentliga y-linjen i framtiden såsom hittills utan vidare ta emot hjälpklass elever eller andra med alltför begränsade förutsättningar att kunna tillgodogöra sig den utbildning, som här avses. På enhetsskolans högstadium bör enligt överstyrelsens mening om möjligt ordnas annan och för dessa elever särskilt avpassad praktisk utbildning. Överstyrelsen upplyser i detta sammanhang, att en av överstyrelsen tillsatt kommitté redan utreder frågan om hjälpklassklientelet utbildning på enhetsskolans olika stadier.

I anledning av vad skolöverstyrelsen sålunda anført får utskottet framhålla, att det självfallet är angeläget att y-linjen tillföres en större del allmänbegåvningar, men att man fördenskull icke får utestänga de medelmåttiga begåvningarna från denna linje. Uppläggningsen av y-linjen bör syfta till att genom olika grenar kunna tillgodose såväl de tidigt yrkesmogna och väl kvalificerade eleverna som de praktiskt inriktade men ej yrkesbestämda normalbegåvade eleverna. Det gäller sålunda — och det är för övrigt tillämpligt för hela enhetsskolan — att vid undervisningen och utbildningen fästa lika stor vikt vid de medelmåttiga begåvningarna som vid de väl kvalificerade och vid hjälpklassklientelet. Beträffande hjälpklassklientelet synes det utskottet angeläget, att en för dylika elever särskilt avpassad högstadieundervisning prövas.

I detta sammanhang vill utskottet också framhålla vikten av att vid en bedömning från samhällets synpunkter av de efter hand vunna resultatet av försöksverksamheten med enhetsskola bedömningen mera än hittills söker ta sikte på det samlade resultatet av försöken. Man bör se icke blott till resultatet av undervisningen på g-linjen utan också till vad som kan ha vunnits genom utbildningen på a- och y-linjerna. Man bör icke heller låta resultatet av undersökningar och jämförelser rörande det uppnådda kunskapsmättet uteslutande vara avgörande för ett omdöme om försöksverksamhetens inriktning. Det är av stor betydelse att man här också beaktar de andra värden, som enhetsskolans inre arbete skall syfta till att ge. Att i nuvarande läge statistiskt redovisa de sistnämnda faktorerna i utvecklingsprocessen måste emellertid helt naturligt erbjuda stora svårigheter, särskilt med hänsyn till att — såsom föredragande departementschefen anförde i 1950 års skolproposition — det förarbete som måste utföras för att skolans inre arbete skall kunna uppbära skolreformen är stort nog att fylla ut ett årtionde eller mer. Utskottet vill emellertid understryka nödvändigheten av att ändamålsenliga metoder utarbetas för att möjliggöra en bedömning av resultatet inom olika grenar av försöksverksamheten såväl i fråga om elevernas kunskaper och färdigheter som i fråga om resultatet av skolans inre arbete.

Skolöverstyrelsen har i fjol och i år redovisat ett par på olika håll särskilt uppmärksammade kunskapsjämförelser mellan försöksskolelever och realskolelever. Läsåret 1952/53 gällde det en jämförande undersökning i

vissa kunskaps- och färdighetsavseenden mellan försöksskolelever i klass 8 och realskolelever i klass 4⁵. De sistnämnda nådde i alla proven genomsnittligt bättre resultat än försöksskoleleverna. Läsåret 1953/54 har verkställts en jämförande undersökning beträffande elever i klasserna 9 g och 5⁵, avseende bland annat vårens realexamensskrivning i engelska. Av de i denna deltagande eleverna i klass 9 g erhöll endast 38,5 procent av pojkarna och 46,7 procent av flickorna godkänt betyg.

Enligt utskottets mening ligger det ingenting förvånande i resultaten av de nämnda kunskapsjämförelserna. Försöksskolan hade läsåret 1953/54 icke hunnit längre i sin utveckling än att de elva tidigast startande försöksdistrikten för första gången hade ett högstadium omfattande även nionde klassen. Av dessa distrikt har ett flertal utvalts just med tanke på att pröva möjligheterna att under ogynnsamma betingelser av olika slag bedriva försöksverksamhet på högstadiet. Blott 34 procent av de lärare, som under ifrågavarande läsår tjänstgjorde på försöksskolans högstadium, hade avlagt akademisk examen. De överåriga eleverna utgjorde i klass 9 g endast 15,3 procent men i klass 5⁵ ej mindre än 49,7 procent. Av den första årgången i klass 9 kom endast 1,7 procent från socialgrupp 1, medan denna grupp i det jämförda realskolematerialet representerades av 14 procent. I fråga om socialgrupp 5 var förhållandet det motsatta — nämligen 11,4 procent i enhetsskolan och 0,8 procent i realskolan.

Självfallet måste inom försöksverksamheten fortlöpande kunskaps- och färdighetsundersökningar företas för att vinna erfarenheter av hur det pedagogiska arbetet skall läggas upp och för att få faktiska utgångspunkter för erforderlig revision av tim- och kursplaner för försöksskolan. Vad sedan gäller resultaten av de jämförande undersökningarna mellan försöksskolan och realskolan är enligt utskottets mening jämförelsematerialet ännu alltför begränsat, läraruppsättningen alltför heterogen, de jämförda elevgrupperna alltför litet ekvivalenta, kursplanerna alltför olika och försöksskolans högstadium ännu ej tillräckligt stabiliserat för att man mot bakgrunden av erfarenheter från realskolan skall kunna — i syfte att föra försöksverksamheten till ett för skolväsendets reformering positivt resultat — fälla några bestämda och generella omdömen rörande den fortsatta inriktningen av försöksverksamheten i pedagogiskt hänseende eller om de resultat över huvud taget, som kan nås i den blivande enhetsskolan.

I motionerna I: 95 och II: 113 har yrkats, att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning jämte förslag om demokratisering av den högre undervisningen och av rekryteringen till statsförvaltningen. I vad gäller demokratiseringen av den högre undervisningen har motionärerna pekat på sådana faktorer som exempelvis snabbare genomförande av enhetsskolan, ökade anslagsmedel till skolbyggnader, forcering av lärarutbildningen och förbättrad studiehjälp. Samtliga de av motionärerna i dessa hänseenden berörda förhållandena är i sina givna sammanhang föremål för

vederbörande myndigheters och statsmakternas uppmärksamhet. Vidkommande demokratiseringen av rekryteringen till statsförvaltningen får utskottet erinra om att chefen för civildepartementet i ett i andra kammaren nyligen avgivet svar på enkel fråga förklarat sig avse att i största möjliga utsträckning söka genomföra de förenklingar i fråga om krav på formell kompetens inom statsförvaltningen, som kompetensutredningen förordat. Enligt utskottets mening föreligger icke anledning för riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära en utredning av det slag, som åsyftas i förevarande motioner. Med hänsyn härtill torde motionerna icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande den i motionerna I: 303 och II: 390 väckta frågan om möjligheterna att provisoriskt öka elevintagningen på realskolestadiet genom att för nästa läsår inrätta ytterligare parallellavdelningar i realskolornas lägsta klass eller stödja inrättande i folkskolan av flera inbyggda realskollinjer eller vidtaga andra tillfälliga anordningar får utskottet anföra följande. Enligt gällande bestämmelser ankommer det på skolöverstyrelsen att besluta om inrättande av parallellavdelningar i realskolans första klass, varvid dock skall iakttagas att dylika avdelningar icke må inrättas till större antal än som medgivits för närmast föregående läsår, såvida icke särskilda omständigheter prövas till annat föranleda. Överstyrelsen har jämväl att bestämma antalet klassavdelningar av sjunde klassen på de inbyggda linjerna. Det av motionärerna upptagna spörsmålet måste självfallet ses mot bakgrunden av tillgången på lärare och skollokaler. Den faktor, som för närvarande i hög grad hämmar den av motionärerna åsyftade breddningen av realskolestadiet, torde främst vara den allttjämt rådande bristen på akademiskt utbildade lärare. Enligt de för realskoleutredningen givna direktiven har utredningen att — bland annat efter en prövning av frågan om den rationella användningen av den akademiskt utbildade lärarkraften — avge förslag rörande skolväsendets utbyggnad på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande. Realskoleutredningen beräknas kunna i huvudsak slutföra sitt arbete under innevarande år. Utskottet får vidare erinra om att skolöverstyrelsen den 5 januari 1955 tillsatt en särskild planeringskommitté med uppgift att utreda och framlägga förslag beträffande åtgärder i syfte att för utbildning av de växande ungdomsårskullarna snabbt och avsevärt öka antalet elevplatser på högstadiet inom det under överstyrelsen sorterande allmänna skolväsendet. Direktiven för denna utredning har publicerats i »Aktuellt från skolöverstyrelsen», 1955 nr 12.

Mot bakgrunden av att utredningar sålunda pågår rörande det i motionerna I: 303 och II: 390 behandlade spörsmålet synes i nuvarande läge motionerna icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet tillstyrker, att riksdagen i enlighet med det i propositionen nr 120 framställda förslaget bemyndigar Kungl. Maj:t att för budgetåren 1954/55—1956/57 provisoriskt reglera de av departementschefen berörda ekonomiska och organisatoriska frågor, som sammanhänger med de statliga realskolornas ställning i försöksdistriktet och med samordnandet av högre skolor och försöksskolan i dylika distrikt. I anslutning härtill får utskottet understryka vad utskottet tidigare (utlåtande 1953: 139) framhållit därom att partiell försöksverksamhet inom ett och samma distrikt med försöksskola och realskola, vilka i pedagogiskt avseende hålles skilda från varandra, såvitt möjligt icke bör komma i fråga i andra fall än där särskilda lokala förhållanden nödvändiggör en dylik organisation, exempelvis i vissa större skoldistrikt.

Utskottet delar departementschefens uppfattning, att det för försöksverksamhetens ändamålsenliga bedrivande är nödvändigt att nu vidtaga åtgärder för att förstärka den lokala pedagogiska ledningen i försöksdistriktet. Sedan numera ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen inrättats på försöksskolans högstadium, bör det såsom departementschefen framhållit icke heller anstå med att vidga behörigheten till försöksdistriktets skolledarbefattningar så, att även lärare, behöriga till de nya ordinarie tjänsterna, kan komma i fråga till nämnda befattningar. Utskottet tillstyrker jämväl, att en förstärkning av den pedagogiska ledningen för de i folkskolan inbyggda realskollinjerna kommer till stånd.

Utskottet vill samtidigt också understryka vad departementschefen anfört därom, att det i nuvarande läge endast kan bli fråga om provisoriska åtgärder i de hänseenden, som här är aktuella. Det beslut i förevarande frågor, som statsmakterna nu kommer att fatta, får alltså icke anses bindande för den slutgiltiga utformningen av den lokala fackliga och pedagogiska ledningen inom skolväsendet.

Beträffande de olika punkterna i departementschefens förslag samt de i anslutning härtill motionsvis framställda yrkandena får utskottet anföra följande.

Enligt departementschefens förslag skall även ordinarie lärare, som är behörig att söka och inneha ordinarie lärartjänst i kunskapsämnen på försöksskolas högstadium, vara behörig att i försöksdistrikt inneha tjänst som distriktsöverlärare eller annan överlärare. Vidare avses Kungl. Maj:t skola äga att dels, om speciella skäl föreligger, medge behörighet till ifrågasvarande skolledartjänster också för annan lärare än sådan ordinarie lärare, som nyss sagts, dels ock medge, att en på motsvarande sätt som för försöksdistriktet vidgad behörighet till skolledarbefattningar får tillämpas i sådana skoldistrikt med inbyggda realskollinjer, där antalet avdelningar på de inbyggda linjerna är särskilt stort eller där eljest speciella lokala för-

hållanden kan motivera ett undantag. Utskottet ansluter sig till vad departementschefen sålunda förordat.

Utskottet har vidare funnit sig böra biträda departementschefens mening, att under provisorietiden någon ändring icke bör vidtagas beträffande benämningarna på de olika skolledarna. Utskottet vill emellertid framhålla angelägenheten av att vid den definitiva regleringen av hithörande frågor titulaturen för dessa befattningshavare blir så enkel och klar som möjligt.

Mot bakgrunden av frågeställningen, huruvida lönen vid en befattning skall avvägas uteslutande med hänsyn till arbetsuppgifternas beskaffenhet eller om den därjämte skall differentieras alltefter befattningshavarens formella kompetens, är det förenat med betydande svårigheter att tillfredsställande lösa spörsmålet om avlöningsförmåner åt distriktsöverlärare, som är behörig till ordinarie lärartjänst i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium eller i läroämnena på inbyggd realskollinje. Utskottet tillstyrker departementschefens förslag, att nämnda löneförmåner under provisorietiden skall fastställas av Kungl. Maj:t efter framställning i varje särskilt fall. Beträffande grunderna för denna prövning har departementschefen förutsatt, att löneförmånerna icke skall bestämmas att utgå efter förmånligare grunder än som skulle ha gällt därest läraren inplacerats i den för vederbörande distriktsöverlärartjänst tillämpliga lönegraden, såvida icke läraren därigenom skulle komma att lida löneminskning. Enligt departementschefens mening bör vidare löneförmånerna i intet fall fastställas till högre belopp än som motsvarar lönen i den högsta lönegraden för distriktsöverlärartjänster, Cb 6 (löneklass 32).

I motionerna I: 433 och II: 546 samt II: 547 har på denna punkt framställts yrkanden i syfte att ifrågavarande löneförmåner skall avvägas så, att tjänst innehavarna kan rekryteras även bland adjunkter i 29 lönegraden.

Utskottet — som vill framhålla att under de närmaste åren nya förordnanden av distriktsöverlärare torde komma att bli aktuella endast i ett mindre antal fall — anser för sin del, att under provisorietiden de av departementschefen förordade grunderna för avvägningen av ifrågavarande löneförmåner bör tillämpas som huvudregel. Enligt utskottets mening skulle emellertid en undantagslös tillämpning av nämnda grunder under vissa förutsättningar kunna leda till ett från rekryteringssynpunkter helt otillfredsställande resultat. Med hänsyn härtill har utskottet funnit sig böra förorda, att vid särskilda förhållanden även i andra fall än då fråga är om täckande av löneminskning avsteg skall kunna göras från den av departementschefen förordade anknytningen av avlöningsförmånernas storlek till de belopp, som motsvarar lönen i de för distriktsöverlärartjänsterna nu gällande lönegraderna.

Beträffande förstärkningen av den pedagogiska ledningen i försöksdistrikten ansluter utskottet sig till departementschefens förslag, att s t u-

dieledare skall få anställas för att biträda med den pedagogiska ledningen av det stadium, som den facklige skolledaren icke själv kan anses representera, samt att, om undantagsvis skolledaren skulle äga kompetens att leda försöksskolans alla stadier, studieledare bör kunna få anställas för det stadium, som skolstyrelsen prövar lämpligt. Utskottet delar också departementschefens uppfattning, att det skall ankomma på skolstyrelsen att bestämma, huruvida studieledare skall finnas i distriktet, dock att skolöverstyrelsens medgivande skall fordras, om distrikt med mindre än 20 läraravdelningar önskar anställa studieledare eller om distrikt önskar anställa flera än en studieledare. Samtidigt vill utskottet understryka vad departementschefen anfört därom, att det står i full överensstämmelse med försöksverksamhetens syfte, att frihet lämnas för lokala initiativ till förstärkning av den pedagogiska ledningen genom andra anordningar än anställande av här avsedda studieledare.

Vad departementschefen uttalat beträffande avvägningen mellan skolledarens och studieledarens ställning och arbetsuppgifter har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet förordar i likhet med departementschefen, att det skall ankomma på skolöverstyrelsen att fastställa provisorisk normalinstruktion för studieledare i huvudsaklig överensstämmelse med skolstyrelseutredningens förslag. Syftet med det i motionerna I: 433 och II: 546 på denna punkt framställda yrkandet synes utskottet väl kunna tillgodoses med en dylik lösning.

I fråga om behörighet till studieledarbefattning och förordnande av studieledare innebär departementschefens förslag, att såsom behörighetsvillkor skall i varje särskilt fall gälla att sökande förklaras lämplig för befattningen med hänsyn till sin utbildning, erfarenhet och övriga egenskaper, att denna prövning skall ankomma på statens folkskolinpektör, att förordnande å befattningen skall meddelas av skolstyrelsen för någon av de lämpligförklarade samt att besvär på materiella grunder ej skall få anföras mot skolstyrelsens beslut.

I motionerna I: 433 och II: 546 har i avseende å högstadiet yrkats, att såsom formellt behörighetsvillkor för studieledarbefattning skall gälla adjunktskompetens eller generell behörighetsförklaring av skolöverstyrelsen, att skolöverstyrelsen skall pröva sökandes lämplighet och avge förslag rörande befattningens tillsättande samt att besvär över skolstyrelsens beslut om förordnande skall kunna anföras på materiella grunder.

Utskottet vill i likhet med departementschefen understryka, att den provisoriska studieledarbefattningen endast skall vara en med lärartjänst förenad arvodessyssla. Behörighetsbestämmelserna bör därför icke göras detaljerade och onödigt invecklade, och förfarandet vid förordnande av studieledare bör kunna utformas på ett enkelt sätt utan någon alltför komplicerad procedur och därmed förenad tidsutdräkt. Utskottet — som finner det vara en riktig lösning att ej förlägga den administrativa prövningen av

förevarande frågor till högre instans än folkskolinspektörerna, vilka utgör den nuvarande mellaninstansen — ansluter sig till departementschefens förslag och avstyrker alltså bifall till motionerna I: 433 och II: 546, såvitt nu är i fråga.

Vad departementschefen förordat beträffande nedsättning i den undervisningsskyldighet, som skall åligga studieledare i hans egenskap av lärare, föranleder ingen erinran från utskottets sida. I motionen II: 547 har — med angivande av att departementschefens förslag provisoriskt bör kunna tillämpas — yrkats, att frågan om nedsättningen av undervisningsskyldigheten för studieledare skall upptagas till behandling vid förhandlingar med berörda personalorganisationer. Enligt utskottets mening är det icke lämpligt att vid nyinrättande av befattningar av ifrågavarande slag spörsmålet om utformningen av befattningshavarnas arbetsuppgifter göres till föremål för förhandlingar med vederbörande personalorganisationer; arbetsuppgifterna bör i dylika fall bestämmas av statsmakterna utan bundenhet vid någon på förhand träffad förhandlingsöverenskommelse. Utskottet finner sig därför icke böra tillstyrka bifall till det motionsvis gjorda yrkandet.

Såsom departementschefen föreslagit bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om det arvode, som bör utgå till studieledare.

Utskottet ansluter sig vidare till vad departementschefen förordat rörande förstärkning av den pedagogiska ledningen beträffande de i folkskolan inbyggda realskollinjerna.

I fråga om statsbidrag innebär departementschefens förslag, att bidrag skall utgå till kostnaden för studieledararvoden och för timlärararvoden de timmar, varmed undervisningsskyldigheten nedsättes, med 100 procent såvitt gäller försöksdistrikten och med 78 procent såvitt gäller de inbyggda realskollinjerna. Därest annan, av skolöverstyrelsen godkänd anordning för förstärkning av den pedagogiska ledningen än anställande av här äsyftad studieledare tillämpas, avses bidrag skola utgå högst med det belopp, som skulle erhållits, om den vanliga ordningen tillämpats. Utskottet tillstyrker bifall till vad departementschefen sålunda föreslagit.

Utskottet biträder jämväl departementschefens förslag beträffande ändrade grunder för anordnande av undervisningen i yrkesämnen i klass 9 y. Förslaget innebär i huvudsak ökade möjligheter att i lärartjänst i kunskapsämnena och övningslärartjänst i husligt arbete inräkna undervisning i yrkesämnena, förbättrat statsbidrag till den ersättning, som försöksdistrikt har att utge för fyllnadstjänstgöring i yrkesämnena, ävensom en förenkling samt en icke oväsentlig förstärkning av statsbidraget till avlöning åt yrkeslärare. Förslaget omfattar jämväl en motsvarande förenkling och uppräknings av statsbidraget till avlöning åt lärare i praktiska ämnen på den praktiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm.

Vad departementschefen förordat rörande ändrade bestämmelser i fråga om övningslärar tjänster, statsbidrag till den första uppsättningen nödvändiga inventarier och stadigvarande undervisningsmateriel, inställande av undervisningen för lärarnas deltagande i pedagogiskt samarbete, undervisningsskyldigheten för lärare i kunskapsämnen, fyllnadstjänstgöring samt utbyte av ordinarie lärartjänst i kunskapsämnen har icke heller givit utskottet anledning till erinran.

Försökskostnadsbidrag utgår enligt nu gällande grunder till försöksdistrikt i stad eller köping med 15 kronor per högstadielev och läsår samt till annat försöksdistrikt med 22 kronor per högstadielev och läsår. Efter medgivande av Kungl. Maj:t må distrikt i stad eller köping med särskilt omfattande glesbebyggelse åtnjuta försökskostnadsbidrag med det högre av nämnda belopp. Skolöverstyrelsen har i sitt förslag till nya försöksskolebestämmelser förordat, att försöksdistrikt skall kunna få ett utöver angivna belopp förhöjt försökskostnadsbidrag, om Kungl. Maj:t med hänsyn till skatteunderlag eller andra liknande förhållanden så prövar skäligt. Departementschefen har emellertid funnit sig icke böra tillstyrka någon ändring beträffande grunderna för försökskostnadsbidragets storlek.

I motionen II: 531 har yrkats, att förstärkt försökskostnadsbidrag skall efter Kungl. Maj:ts prövning kunna tilldelas försöksdistrikt, där så med hänsyn till svagt skatteunderlag, långa avstånd eller andra liknande förhållanden prövas skäligt.

Utskottet får för sin del i denna fråga anföra följande. Vid urvalet av försöksdistrikt har en av principerna varit att pröva försöksverksamhet med enhetsskola även i sådana distrikt, där ett genomförande av enhetsskolan kunde antagas vara förenat med svårigheter av skilda slag. Vid avvägningen av den kompensation för merkostnader till följd av försöksverksamheten på enhetsskolans högstadium, som beslöts vid 1953 års riksdag, ansågs hänsyn icke böra tagas till dylika olika förutsättningar i annan mån än att försökskostnadsbidraget schematiskt differentierades efter vissa geografiska grunder. Enligt de erfarenheter, som numera kunnat vinnas, är det emellertid ostridigt att även andra omständigheter, såsom varierande ekonomiska betingelser och olikartad struktur i skilda hänseenden, påverkar storleken av vissa försöksdistrikts merkostnader för högstadieverksamheten i sådan grad, att nu utgående statsbidrag är uppenbart otillräckligt för att täcka merkostnaderna. Att statsbidragsvägen exakt utjämna dessa kostnader mellan distrikten är självfallet ogörligt. Emellertid synes det utskottet bland annat från psykologiska synpunkter vara av väsentlig betydelse, att de försöksdistrikt, som under speciellt ogynnsamma betingelser bedriver en högstadieverksamhet, varav erfarenheterna kommer försöksverksamheten i stort till godo, stimuleras i sitt arbete. I detta syfte synes, i avvaktan på den allmänna omprövningen av statens bidrag till kostna-

derna för skolväsendet, ett stimulansbidrag i form av förstärkt försökskostnadsbidrag ändamålsenligt. I överensstämmelse med vad i motionen II: 531 påyrkats förordar utskottet därför, att Kungl. Maj:t skall kunna efter framställning i varje särskilt fall medge ett extra bidrag åt sådana försöksdistrikt, för vilka högstadieverksamheten av olika skäl prövas medföra särskilt betungande ekonomiska konsekvenser. Det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att inom en av riksdagen godkänd ram bestämma storleken av de extra bidragen, vilka bör utgå såsom engångsbelopp och alltså ej direkt knyts till grunderna för det reguljära försökskostnadsbidraget.

Medel för ändamålet torde böra anvisas under anslaget till **F o l k s k o l o r m. m.: F ö r s ö k s k o s t n a d s b i d r a g**. I motionen II: 531 har föreslagits ett belopp av 60 000 kronor. Utskottet anser för sin del, att ramen för de extra bidragen kan för nästa budgetår begränsas till 40 000 kronor. Med hänsyn härtill och då den automatiska höjningen av anslaget i enlighet med departementschefens förslag bör beräknas till 60 000 kronor, torde anslaget — som nu är uppfört med 140 000 kronor — för nästa budgetår böra höjas med sammanlagt 100 000 kronor till 240 000 kronor.

Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang lämnar riksdagen redogörelse för fördelningen av här avsedda extra försökskostnadsbidrag.

Beträffande grunderna för inrättande av **p a r a l l e l l a v d e l n i n g a r** på försöksskolans högstadium har departementschefen i nuvarande läge ansett sig icke kunna i princip förorda ett lägre delningstal än det som för närvarande tillämpas för de med högstadiet parallella skolformerna, nämligen delning för varje påbörjat 35-tal elever. För odifferentierade klassavdelningar bör dock enligt departementschefens förslag parallellavdelning få inrättas för varje påbörjat 30-tal elever. Med tanke på försöken med enhetsskolans åsyftade arbetsmetoder är det enligt utskottets mening angeläget, att klassavdelningarna på högstadiet icke är så stora att försöken i dessa hänseenden försvåras. Med hänsyn till rådande lärarbrist inom skolväsendet har utskottet emellertid icke velat motsätta sig vad departementschefen på denna punkt förordat.

Departementschefens förslag, att det liksom hittills skall få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta beträffande förstärkningsanordningar i försöksskolan har icke givit utskottet anledning till erinran eller annat uttalande än att utskottet särskilt vill understryka vikten av att, i de fall där elever i klass 9 a och 9 g måste bilda en gemensam avdelning, tillfredsställande möjligheter beredes för uppdelning av avdelningen i undervisningsgrupper.

Utskottet delar departementschefens uppfattning att det alltjämt bör få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta rörande tillämpningen av Saar och Arf å högstadiets lärare. Utskottet har icke heller någon erinran mot

de av departementschefen förordade grunderna för flyttningskostnadsersättning och anstånd med ändring av stationeringsort.

I motionen II: 531 har i överensstämmelse med ett av skolöverstyrelsen framlagt men av departementschefen icke biträtt förslag hemställt, att språktillägg skall utgå till folkskollärare i 23 lönegraden och till folkskollärare med full tjänstgöring på högstadiet i försöksdistrikt inom rikets finskspråkiga bygder. Utskottet får erinra om att språktillägg införts för vissa lärare i den egentliga folkskolan enligt beslut av 1954 års riksdag. Detta beslut tillkom på grundval av en med vederbörande lärarorganisationer träffad förhandlingsöverenskommelse. I likhet med departementschefen är utskottet icke berett att förorda, att rätten till språktillägg nu utsträcker till att gälla för andra lärarkategorier än dem, som omfattades av förhandlingsöverenskommelsen på denna punkt. Utskottet avstyrker därför bifall till det i förevarande hänseende motionsvis gjorda yrkandet.

I enlighet med vad departementschefen förordat bör de nya försöksskolebestämmelserna gälla tills vidare från och med budgetåret 1955/56. Såsom departementschefen framhållit torde statsmakterna under de närmaste åren komma att få ta ställning till åtskilliga spörsmål, som på olika sätt sammanhänger med försöksskolebestämmelsernas utformning. De av departementschefen berörda bemyndigandena av 1945 och 1949 års riksdagar bör liksom hittills gälla även med avseende å i särskilda fall möjligen erforderliga avvikelser från de försöksskolebestämmelser, som tillkommit med riksdagens medverkan.

Vad slutligen gäller Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag beträffande reservationsanslaget till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. tillstyrker utskottet, att detta anslag för nästa budgetår uppföres med oförändrat belopp, 600 000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa

I. att motionerna I:95 och II:113 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I:303 och II:390 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1954/55—1956/57 provisoriskt reglera de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955 berörda ekonomiska och organisatoriska frågor, som sammanhänger med de statliga realskolornas ställning i försöksdistrikten och med samordnandet av högre skolor och försöksskolan i dylika distrikt;

IV. att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 433 och II: 546 samt II: 547, samtliga motioner såvitt här är i fråga, godkänna av utskottet förordade grunder beträffande vidgad behörighet till distriktsöverlärtjänster i försöksdistrikten m. m., att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 433 och II: 546 samt II: 547, samtliga motioner såvitt här är i fråga, godkänna av departementschefen förordade grunder beträffande förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistrikten och i skoldistrikt med i folkskolan inbyggda realskollinjer, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;

c) godkänna av departementschefen förordade grunder beträffande statsbidrag till kostnader för studieledararvode m. m., att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;

V. att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 531, såvitt här är i fråga, godkänna av utskottet förordade grunder för särskilda bestämmelser beträffande verksamheten på försöksskolans högstadium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

b) godkänna av departementschefen angivna grunder rörande statsbidrag till avlöning åt lärare i praktiska ämnen å den praktiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 531, såvitt här är i fråga, till *Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag* för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 240 000 kronor;

VI. att riksdagen må till *Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m.* för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Stockholm den 10 maj 1955

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlon, Näsgård, Leander, Näsström, Hesselbom, Einar Persson, Birger Andersson, Bergman, Axel Andersson, Nils Theodor Larsson, Elfving, Arrhén och Jacobsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Lindholm, Svensson i Ljungskile, Åkerström, Hoppe, Staxäng, fröken Elmén, herrar Johansson i Mysinge, Thapper, Onsjö, Blidfors och fröken Vinge.

Reservationer

1) beträffande erfarenheterna av den allmänna försöksverksamheten av herrar *Ohlon, Arrhén, Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett att utskottets yttrande från och med det stycke, som på s. 41 börjar med orden »I detta», till och med det stycke, som på s. 42 slutar med orden »blivande enhetsskolan», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utvecklingen på försöksverksamhetens område synes, sedan fjolårets rapport avgavs, i stort sett ha skärpt de iakttagelser, som då redovisades. Bristen på kompetenta lärare på enhetsskolans högstadium är fortfarande framträdande. Endast 34 % ha avlagt akademisk examen. De lärare, som i A-formens skolor undervisa i engelska, ha en högst skiftande kompetens. I klasserna 5 och 6 ha dock huvuddelen, 85 respektive 84 %, lägst skolöverstyrelsens behörighet för sådan undervisning men endast 12 respektive 10 % akademiskt betyg i ämnet. I motsvarande klasser av B-form har däremot ej ens hälften, 44 %, lägst skolöverstyrelsens behörighet. Här har enligt årets redogörelse t. o. m. en försämring med 4 % inträtt sedan närmast föregående rapport från försöksverksamheten. Detta förhållande måste, med hänsyn till enhetsskolans möjligheter att i detta ämne ge en grundval för ämnets fortsatta studium, te sig oroväckande och föranleda särskild uppmärksamhet. Målet bör uppenbarligen vara att intressera de akademiskt utbildade för tjänstgöring inom enhetsskolan. I den föreliggande propositionen, nr 120, har enligt utskottets mening en dylik målsättning icke på alla punkter beaktats. Utskottet gör i det följande under respektive avdelningar påpekanden härom. Om det är så — som ofta brukar framhållas — att bristen på akademiker bland lärarna inom enhetsskolan utgör en av orsakerna till dess dåliga kunskapsresultat, böra uppenbarligen åtgärderna syfta till att närma och icke till att fjärma de akademiskt utbildade från enhetsskolan.

I fjolårets rapport betonade skolöverstyrelsen vikten av elevmaterialets uppdelning på olika utbildningslinjer och uttalade bl. a. i sina avslutande kommentarer: 'Den fortsatta utdifferieringen av enhetsskolans högstadium åt både teoretiskt och praktiskt håll anser överstyrelsen vara för-

söksverksamhetens viktigaste uppgift för den närmaste framtiden.' Dessa synpunkter återkomma även i årets rapport, ytterligare accentuerade i de rapporter, som ingått från dem, som leda försöksarbetet ute i distrikten. Beträffande högstadiet anses allmänt, att en differentiering från klass 7 är nödvändig och kravet på gruppundervisning i matematik, främmande språk och modersmålet i klasserna 5—6 synes ha ökat. Inom överstyrelsen pågår just nu utarbetande av nya bestämmelser för språkundervisningen på högstadiet, varvid man dels inriktar sig på mera krävande kurser för studiebegåvade, dels ock enklare och mera praktiskt inriktade kurser för de mindre språkbegåvade. Utskottet uttalar för sin del sin tillfredsställelse med överstyrelsens initiativ i dessa avseenden och finner det högst angeläget, att fortsatt uppmärksamhet ägnas högstadiets liksom även de övriga utbildningslinjernas kursplaner. Det måste nämligen enligt utskottets mening te sig nödvändigt att tillse, att icke den tillämnade enhetsskolan inför allmänheten framstår som en sämre form av utbildning, särskilt vad dess högstadium angår, än vad den tidigare utbildningen erbjudit. Utskottet vill också, liksom överstyrelsen, erinra om, att redan skolkommissionen (SOU 1948:27, s. 159) framhöll, att bestämda krav på färdighet bland annat i engelska språkets skrivning borde upprätthållas för de elever, som önskade fortsätta på gymnasiet.

Det ligger i sakens natur, att en försöksverksamhet under arbetets gång finner anledning att rucka på sina metoder och krav. När det sker, är det att betrakta som ett sundhetstecken. Överstyrelsen anmärker, att behovet av en omarbetning av kursplanerna för de elever, som på högstadiet äro inriktade på gymnasiet, framgått vid de under året i klasserna 9 a och 9 g jämsides med i realskolans klass 5⁵ gjorda kunskaps- och färdighetsundersökningar i engelska'. Att resultatet av dessa jämförelser för enhetsskolans del blev dåligt är under för dagen föreliggande förutsättningar icke ägnat att inge förvåning. I den engelska skrivningen i 9 g var medelbetyget för pojkarna Bc och för flickorna låg det mellan Bc och B. Godkänt betyg eller däröver fick bara 38 % av pojkarna och 46,7 % av flickorna. Medelbetyget i realskolans klass 5⁵ var Ba. Utskottet finner i likhet med överstyrelsen att full anledning därför finnes, att åtgärder av den art, som förordats, vidtagas. Försöken äro i detta sammanhang emellertid av intresse även i andra avseenden. De visa nämligen samtidigt, att realskoleklassen även var den jämförda klassen i enhetsskolan överlägsen, när det gällde sådana områden, som angivits ligga enhetsskolan särskilt om hjärtat, i detta fall ordförståelse samt förmågan att läsa och uppfatta texter. Enhetsskoleklassen hade här betyg mellan B och något över B+, medan realskoleklassens betyg var Ba. Det förefaller emellertid utskottet icke vara utan värde, om de nya metoder för språkundervisningen, som skolkommissionen tänkte sig bära känneteckna undervisningen i enhetsskolan, bleve prövade även i de nu fungerande realskolorna, där, enligt 1950 års beslut,

likaså försöksverksamhet bör äga rum. Det vill visserligen av årets jämförelseförsök synas, som om realskolans undervisningsresultat på området redan nu vore överlägset enhetsskolans men det synes samtidigt möjligt, att en kombination av de äldre och nyare metoderna kunde ge ett för det allmänna syftet värdefullt tillskott ur pedagogisk synpunkt.

Även i s. k. bokkunskap, d. v. s. förmågan att samla fakta och material med hjälp av olika uppslagsböcker, är skillnaden till realskoleklassens förmån statistiskt säkerställd. Detta är desto mera värt att uppmärksamma, som det gjorts gällande, att bristen på kunskaper inom försöksverksamheten skall uppvägas av att eleverna blir bättre övade i användandet av uppslagsböcker.

Utskottet vill emellertid icke motsätta sig — i trots av vad som här ovan i detta sammanhang uttalats — att, som departementschefen föreslår, 'särskilda försöksskolor inrättas för att jämna vägen för systematiska försök med undervisning i odifferentierade klasser på högstadiet'. Dessa skolor skulle ha till uppgift att klargöra, vilka 'hjälpmedel som bör ställas till lärarnas förfogande för att möjliggöra en fruktbarande undervisning även under de besvärliga förhållanden varunder de minsta centralskolorna måste arbeta'. Utskottet finner denna synpunkt beaktansvärd, främst med hänsyn till förhållandena inom vissa delar av landsbygden. För huvuddelen av landsbygden torde emellertid lösningen av centralskoleproblemet vara att söka i tillskapandet av högre befolkningsunderlag än vad nu flertalet av storkommunerna förmå erbjuda. Dylika synpunkter äro även av betydelse för lösandet av yrkesutbildningsfrågan. Tvånget att differentiera elevmaterialet, vilket försöksverksamheten hittills understrukt, kommer säkerligen att länka in utvecklingen i denna riktning genom upprättande av centralskolor med så stort elevantal, att en differentiering på de olika linjerna kan företagas. Av särskild vikt synes i detta sammanhang vara, att samläsning mellan 9 a och 9 g undvikas. I samband härmed vill utskottet, i likhet med vad chefen för försöksavdelningen i överstyrelsen nyligen framhållit i ett föredrag ('På försök', 1955:2, s. 8), även understryka, att endast den linje på enhetsskolans högstadium, som i 9 g har sin avslutningsklass, kan leda fram till en examen, jämförlig med den nuvarande realexamen. Enär vissa missförstånd uppstått bland allmänheten med anledning av en olycklig formulering vid inbjudan till försöksverksamhet med enhetsskola, förtjänar detta förhållande att markeras.

Utskottet vill slutligen betona att även med all uppskattning för den möda, som försöksavdelningen inom överstyrelsen hittills med begränsade medel till sitt förfogande nedlagt, måste en förstärkning av de grenar av verksamheten, som sysslar med bearbetningen av försökens resultat och erfarenheter, vara både önskvärd och nödvändig, särskilt som nu enhetsskolans hela lärogång kan prövas i praktiken. Detta var för övrigt även uttalat i 1950 års riksdagsbelut. Där talades om att bl. a. statens psyko-

logisk-pedagogiska institut, det centrala organet för vårt lands vetenskapliga expertis på området, borde sättas i stånd att i dessa sammanhang göra sin insats. Det är sannolikt, att överstyrelsens försöksavdelning, betungad med väldiga organisatoriska uppgifter på olika områden, icke själv kan lösa den mångfald av problem, som här kan väntas. Det skulle, enligt utskottets mening, även ligga ett värde däri att få det urval av vetenskaplig kapacitet det här gäller konfronterat med de olika praktiska uppgifterna. Det vore i sanning svårförståeligt, om landets vetenskapligt mest framstående expertis rörande de problem, inför vilka försöksverksamheten dagligen ställes, även i fortsättningen hölles fjärrad från för deras utbildning och kompetens centrala arbetsuppgifter under en utveckling, som på ett avgörande sätt berör åtminstone den närmaste generationens uppfostrings- och utbildningsfrågor. Ett förtroendefullt samarbete mellan representanterna för försöksverksamhetens teori och praktik är i det föreliggande läget i allra högsta grad värt att förordas. Det ömsesidiga givandet och tagandet under denna konfrontation innesluter de bästa möjligheterna att gagna ett gemensamt syfte.

Utskottet vill med anledning av årets försöksredogörelse till sist åter uttala sin tillfredsställelse över att enhetsskolans organisation i överensstämmelse med riksdagens intentioner 1950 befinner sig i oavslutlig utveckling i syfte att förbättra den och sätta den i stånd att mera tillfredsställande motsvara på den ställda förhoppningar. Detta är den enda riktiga vägen att skänka enhetsskolan det förtroende inför allmänheten, utan vilket den ej kan förväntas fylla den uppgift, som under vissa förutsättningar tillämnades den genom 1950 års riksdagsbeslut.»

2) beträffande motionerna I: 303 och II: 390 av herr *Arrhén*.

3) beträffande förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistrikten av herrar *Ohlon*, *Arrhén*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Staxäng*, vilka ansett att utskottet bort dels förordas skyldighet för försöksdistrikt med minst 20 läraravdelningar att anställa studieledare, såvida icke skolöverstyrelsen medger undantag, dels ock förordas bifall till de i motionerna I: 433 och II: 546 framställda yrkandena, att såsom formellt behörighetsvillkor för studieledarbefattning på högstadiet skall gälla adjunktskompetens eller generell behörighetsförklaring av skolöverstyrelsen, att skolöverstyrelsen skall pröva sökandes lämplighet och avge förslag rörande dylik befattnings tillsättande och att besvär över skolstyrelsens beslut om förordnande skall kunna anföras på materiella grunder, samt att fördenskull utskottets hemställan under IV. b) bort ha följande lydelse:

»b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 433 och II: 546 ävensom med avslag å motionen II: 547, samtliga motioner såvitt här är i fråga, godkänna av ut-

skottet förordade grunder beträffande förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistriktet och i skoldistrikt med i folkskolan inbyggda realskollinjer, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;»

4) beträffande särskilda bestämmelser rörande verksamheten på försökskolans högstadium av herrar *Malmberg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile, fröken *Elmén* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka bifall till det i motionen II: 531 framställda yrkandet, att språktillägg skall utgå till folkskollärare i 23 lönegraden och till folkskollärare med full tjänstgöring på högstadiet i försöksdistrikt inom rikets finskspråkiga bygder, samt att därför utskottets hemställan under V. a) bort ha följande lydelse:

»a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 531, såvitt här är i fråga, godkänna av utskottet förordade grunder för särskilda bestämmelser beträffande verksamheten på försöksskolans högstadium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;»